

BAJAI HONPOLGÁR

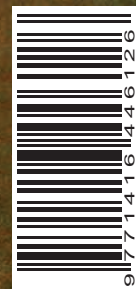
Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2022. június • XXXIII. évfolyam 6. (379.) szám

Ára: 330 Ft

- **Tűzugrás, mátkálás, tűzgyújtás –
Szent Iván-nap a magyar és a bácskai néphagyományban**
- **Sok éve a bajai Rotary Club szolgálatában – interjú Balog Gáborral**
- **Értékmentés és létfenntartás –
háziipari szövetkezetek Baján az 1950-es években**
- **„Tökéletes” gyilkosság, különös erkölcsök –
a Semmi, ahogy mi láttuk**
- **Új otthon, új munka, új (konyhai) inspirációk,
avagy hogyan lett gasztrokritikusunk főállású szakács**

A Gemenc ébredése (Fotó: Dr. Bleier Norbert)

Tartalom

- „Keresztelő János nevének napján...” – Szent Iván napja a néphagyományban (Lex Orsolya tanulmánya).....3
- Őrizzük meg városunkat az utókorok! (Járai Zoltán vitairata).....5
- Mesélő bajai sírkövek 6.: Messziről jött „idegenek” – Brock Ewald és Szoyka József sírja (Jász Anikó írása).....6
- Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista története (Hajnóczi Gyula önéletrajza, 4. rész)7
- A bajai tüdőgondozó alapítása (Sarlós István forrásközlése).....10
- Nem unatkozó milliomosok társasága, hanem értékteremtő közösség (Zalavári László interjúja Balog Gáborral).....12
- Emlékkép Vásáry Tamás 50-es évekbeli hangversenyéről (Közreadja: Marosvásárhelyi Gergely Anna).....16
- A házipar fellendülése az 50-es évek elején (Mayer János forrásközlése).....17
- Nebojszki László Közép-bácskai települések néprajzi-helyrajzi leírása 1859-60-ból c. könyvéről (Verebélyi Kincső recenziója).....20
- „szinte lehetetlen, hogy önmagát is oda ne számította volna... legalább egy icipicikét... a »nem közönségesekhez«...” (Lex Orsolya színikritikája).....21
- Az Élet Baján túl (Szünder Dezső írása).....23

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:

Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya, Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:

Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.

Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stílusztikai javításának jogát fenntartja!

Trianon ükunokái

Mayer János

■ Olvasom a minap, hogy a gyulafehérvári látogatásán megjelenő magyar köztársasági elnököt egy tüntető (mellesleg Fehér megyei szenátor) román trikoloros kokárdával lepte meg, hogy ezzel adja tudtára: „Erdély mindig is román föld volt”, és az újonnan felavatott Bethlen Gábor-szobor lábához Avram Iancu képét helyezte el, akinek „inkább kellett volna emlékművet kapnia, mint a néhai fejedelemnek”. Eltiltással fenyegetik a román hokiválogatott játékosait, akik a Magyarország elleni mérkőzés után az ellenfél szurkolóival és játékosaival közösen elénekelték a székely himnuszt, mondván: egy „nem létező terület-höz” (mármint a Székelyföldhöz) kötődő dal hangzott el. Az ukrán miniszterelnök-helyettes, Irina Verescsuk márciusban, miközben bírálta a magyar kormány az orosz-ukrán háborúval kapcsolatos politikáját, ennek okait fejtegetve feltette a kérdést: „Mert kedvezményes orosz gázt akarok? Vagy mert titkon még a mi Kárpátaljáról álmodoznak? És mi van Magyarország népével? Ők akarok lenni azok, akik hátba szúrnak minket, miközben szorult helyzetben vagyunk?” Egy Ján Gábor nevű szlovák diplomata egy interjúban azt fejtegeti, hogy a régió magyar kisebbségei vannak a legjobb helyzetben, és eléggé aktívak is, „köszönhetően azon társadalmak és államok toleranciájának, amelyek területén élnek. Szabadon használják a magyar nyelvet kommunikációs nyelvként, és nemcsak jogi, hanem főleg intézményileg garantált feltételekkel rendelkeznek az identitásuk védelmére”. Majd fejtegetéseinek megkoronázásaként kijelenti, hogy Magyarország – amely „elsőként importálta a bolsevizmust Közép-Európába, elsőként támogatta a fasizmust és a náciizmust a második világháború előjátékában” – Trianon revíziójára törekszik. Horvátország pedig bekérte a zágrábi magyar nagykövetet a magyar miniszterelnöknek az egykori magyar tenger elvételére vonatkozó – egyébként történetileg cáfolhatatlan – felmondása miatt. És ezek mind az elmúlt néhány hónapban történt események voltak, mert egyébként azt, hogy jól megfontolt politikai érdekből hányszor játszották ki a „magyar kártyát” valamely szomszédos Trianon-utódállamban az elmúlt évtizedekben, számolni sem érdemes.

Nem is annyira az elhangzottak valóság tartalma az érdekes (hiszen mindegyik állítás könnyen cáfolható), sokkal inkább az, milyen érzelmekből táplálkoznak, milyen érzésekre játszanak rá, illetve miért lehetséges 102 évvel Trianon után a „magyar

veszéllyel” riogatni szinte mindegyik szomszédos államban. Alighanem épp azért, mert odaát is sokan tudják, érzik, hogy az első világháborút lezáró béke nem volt sem méltányos, sem igazságos Magyarországgal, és a nyertesek utódainak mintegy máig igazolniuk kell, hogy hatalmas területi nyereségük nem ok nélkül hullott az ölükbe. Ezen túl nehéz elfogadniuk, hogy a külhoni magyar kisebbségek jó része nem akar beolvadni, és makacsul ragaszkodik mind a szülőföldjéhez, mind pedig a magyar nemzethez. Nyilván azon is el lehetne gondolkodni, vajon miért nem sikerült egy évszázad alatt sem elérni, hogy többségük honját lelje „házájában”, de ez hosszabb történet lenne. Mégis: kicsoda kisebbségi komplexus, nemzeti büszkeséggel leplezett félelem kell ahhoz, hogy valaki komolyan elhiggye, hogy a magyar revízióra akár csak halovány szándék is volna? (Hagymázás álmokat kergető, pozícióba soha nem kerülő nacionalisták hőzöngéseitől most tekintsünk el.) Az más kérdés, hogy a magyaroknak – határon innen és túl is – fáj és meg jó darabig fájni is fog Trianon, mert az akkor ejtett sebeket azóta sem sikerült begyógyítani. És ahogy az idézett megnyilvánulásból látszik, az 1920-as rendezés nemcsak a magyar nemzettudatban okozott komoly zavarokat.

Anyai nagyapám épp Trianon évében született. A békecsinálók kb. az ő nagyszüleinek korosztályából kerültek ki. Ma már az ükunokák generációja (vagyis a mienk) van a politika fősodrában, és még mindig nem értük el, hogy őseink harcát békévé oldja az emlékezés, sőt ugyanazon képtelenségek, történelemhamisítások kerülnek elő, és előítéletekre, gyűlölködésre játszó nyilatkozatokból sokan ma is tökélet próbálnak kovácsolni. Erre a vonatra nem kellene felszállni, mert nem visz sehova. ■

„...Keresztelő János nevének napján...”

Szent Iván napja a néphagyományban

Lex Orsolya

■ Szent Iván éjszakájának varázslatoságára, különlegességére több, sokak által ismert irodalmi alkotás is felhívja a figyelmünket. Gondoljunk csak William Shakespeare *Szentivánéji álom* című komédiájára vagy August Strindberg *Julie kisasszony* című naturalista szomorújátékára. Nem véletlen, hogy a művek szerzői éppen ezt a napot választják. E napnak éjszakáján ugyanis bármi megtörténhet, elmosódnak a határok, minden eltér az addig megszokottól, bárkinek a személyisége megváltozhat, mindenki és minden más, mint amilyennek eddig tudtuk, ismertük. Ám nem csak e szépirodalmi művek őrzik a Szent Iván-éj misztikumát, hanem számos szokásdal, szokáscselekvés is, melyek napjainkra szinte teljesen feledésbe merültek, pedig egykor bizony Baján is lobogtak a szentiváni tüzek, és készültek a sárga virágból font koszorúk.

„A város melletti Nagyrétre a város több kocsi farózsét vitetett ki. Több helyen árkot ástak, abba behányták a rózsét. Már a kora délutáni órákban gyülekezett a fiatalság, leányok és legények, hogy el ne késsenek az alkonyatkor gyújtandó tűz ünnepségéről. Addig virágot szedtek, Szentiván virágát (ez sárgaszínű virág), és abból minden leány egy koszorút font magának. Alkonyatkor meggyújtották a rózsét és amikor annak felcsapó lángjai már kisebbedni kezdettek, azon a virágkoszorús leányok egyenkint vagy az általában választott legénnyel párosan, kézenfogva átugrották a tüzet, egymásután többször is, amely őket – hitük szerint – megtisztította, illetve termékennyé tette.” – írja az 1933-ban megjelent *Ethnographia* folyóiratban a 19. század ötvenes éveiben Baján még szokásos Szent Iván napi tűzugrásról László Gyula. A néprajzkutatónak az akkor 87 esztendő

Nagy Ferencné mesélt a tűzugrás szokásáról, melynek még részese volt. De miért is raktak tüzet eleink a nyári napforduló közeledtén?

A napfordulókat valamiképpen minden nép ősidőktől fogva számon tartotta. Általánosan mondható, hogy e napot tűzgyújtással ünnepelték s ünneplik Európa-szerte. S tán éppen azért tűzgyújtással, mivel a néphit az esztendő legrövidebb éjszakájaként tartja számon a június 23-ról 24-re virradó éjszakát, s az ettől az időszaktól rövidülni kezdő nappalok miatt a nap ereje támogatásra szorul. El kell üzni a közeledő sötétséget. Ennek az elképzelésnek a kifejezése, a nap erejének mágikus megsegítése a célja az ilyenkor szokásos tűzgyújtásnak. Ezt az archaikus európai képzetvilágot az egyház nem tudta és tán nem is akarta végképp eltörölni, hanem beépítette az esztendő liturgikus, egyházi rendjébe. Ennek velejárója volt, hogy egyúttal saját képére is formálja. Itt pedig már meg is érkezünk a Szent Iván-napi tűzszenteléshez. Az ilyenkor szokásos tűzgyújtásról igen korai időszakból (11. század) vannak bizonyítékaink, ám egészen hiteles források csupán a 16. századból származnak. Ám ekkorra már összeforr a tűzgyújtás magával Szent Iván napjával, s szentiváni tűzként emlegetik a források az ilyenkor világító tüzeket. Az egyszerű máglyarakáson kívül szokásban volt még a fáklyákkal, égő parázzsal való határkerülés, tüzes kerék gurítása (mely a nap kerekét s forduloponthoz való érkezését szimbolizálja).

Bellosics Bálint néprajzkutató feltételezése szerint a tűzgyújtás szokása szláv, illetve germán közvetítéssel kerülhetett hazánkba. Ennek egyik bizonyítékául magát az elnevezést említi, azaz az Iván nevet, amely a magyar János név szláv változata. Ugyan az Iván, Szent Iván elnevezés jóval gyakoribb,

egyres vidékeken szép, magyar elnevezéseivel is találkozhatunk ezen ünnepnek: Keresztelő Szent János, Virágos Szent János, Búzavágó Szent János ünnepe.

Az ilyen különleges éjszakákhoz (pl. leghosszabb, legrövidebb éjszaka az esztendőben.) mindig kapcsolódnak különleges események, babonák, szokások, hiedelmek, melyek hosszú időközön át fennmaradtak a nép körében a kereszténység felvétele után is, ám míg a pogány időkben a nap megsegítésére gyúlt a tűz, a kereszténység felvételét követően már összekapcsolták a tűzgyújtást a szent tiszteletével.

A tűzgyújtáshoz egyéb mágikus rítusok, dalok is társultak, hiszen az ilyenkor gyújtott tűznek különös ereje, hatása van. Ám nem csupán a tűznek. Az ilyenkor kötött koszorút tűzvész ellen a ház elejére szokás akasztani. A tűzbe dobott gyümölcscsel elhalt rokonnakat táplálhatjuk. A szentiváni varázsserejű tűzben sült almával gyerekeket kínáltak, hogy egészségesek legyenek. Sőt, esővarázslásra is kitűnő nap Szent Iván napja. Izzó parázzsal, lángoló fáklyával kell megkerülni a földeket. A kutak, források környékén füstöt kell csinálni, hogy azok vize megtisztuljon, mert az ilyenkor égő tűz füstje is különleges erővel bír. És nem utolsósorban tüzet kell ugrani, hiszen e cselekedetnek egészségvarázsló hatása van. Ezen kívül erősebbé, tartósabbá teszi a szerelmi kötéseket. Az ilyenkor megrakott tűzhöz minden házból kellett kérni valami éghetőt, s ha valaki nem járult hozzá a közös tűzhöz, annak a vetésén nem volt áldás. A tűz magassága összefüggött a kender és len magasságával. Az ugrás magassága is kapcsolatban állt a természetett növények magasságával. Az ilyenkor nyíló páfrány magja láthatatlanná tesz, s aki e magra rátalál, a néphit szerint érteni fogja az állatok, füvek, fák beszédét, s megtalálja a földbe rejtett kincseket. Somlói vidékén úgy tartják, hogy a boszorkányok ereje a páfránytól való. Mielőtt leszáll az éj, zöld ágakat kell aggatni az ajtókra, ablakokra, hogy a boszorkányok kívül maradjanak. Ha ezen az éjszakán meztelenül indulsz gyógynövénygyűjtésre, a begyűjtött füvek különlegesen erős gyógyhatással bírnak majd. Hajadon lányoknak körül kell táncolniuk a Szent Iván-éji tüzet, majd amikor kialszik, le kell heveredniük a legközelebbi kenderföldön. Amelyik lány után felegyenesedik a kender, annak nemsokára menyegzője lesz.

Európa szerte is sok-sok szokás fűződik az ilyenkor lobogó tüzekhez. Svédországban

Szent Iván-napi tűzugrás

mérges gombát is dobnak a tűzbe az ártó hatalmak ellen, s úgy tartják, hogy ilyenkor megnyílnak a hegyek, s a föld mélyén lakók előzönlük a fenti világot. Csehországban a tűz fölött koszorút dobtak egymásnak a szerelmeselek, megerősítve ezzel a közöttük fennálló kapcsolatot.

„Oroszországban e napon az asszonyok nagy csoportokban fürdenek ruhástul, hogy esőt varázsoljanak, Dalmáciában Szent Iván napján kora hajnalban örege-ifja, a ki csak teheti, meg szokott fürdeni a tengerben, sőt a birkákat, kecskéket, disznókat is megmosásák a tenger vizében, hogy bőrbetegségektől megóvják őket.”

Baja vidékéről is vannak adatok Szent Iván napjával kapcsolatosan. *Bálint Sándor Ünnepi kalendáriumából* ismeretes, hogy a bajai bunyevác lányok Szent Iván virágából (feltételezhetően orbáncfű, tejoltó galaj) koszorút (ivanjac) fontak, és a fejükre tették. Ha több lány is volt a családban, csak a legidősebb koszorúzhatta meg magát, húgai csupán a kezükben tarthatták. A Szent Iván tüzet legénnyel, párosan átugrották, hogy megtisztuljanak, majd pedig termékenyek legyenek, magzatot szüljenek. Hazamenve, a lányok a koszorújukat a háztetőre dobták. Akié lecsúszott, az nem remélhetett szerencsét. Mások a ház homlokzatára tűzték a szentiváni koszorút, melyet a legények éjszaka elloptak. *„Ha a leánynak két ideálja egyszerre akarta ellopni a koszorút, akkor mindjárt a helyszínén, a ház előtti úttest közepén döntöttek el egymásköz, hogy kinek van több jussa a koszorúhoz és leányhoz. – Aki a földön maradt... nem volt többé keresni valója a leánynál.”* Bajai hagyomány volt az is, hogy e napon a tehének szarvát felvirágozták, és úgy hajtották ki őket a csordába. Felsőszentiván német-bunyevác népe, hogy a ház le ne égjen, a koszorút a ház elejére szokta akasztani, mely szokás a pravoszláv szerbeknél is általános.

A Kárpát-medence egyes vidékein adománygyűjtés, mátkálás is kapcsolódik Szent Iván napjához. Az *angyalozás* szokásában

Csíkszentdomonkoson nyolc gyermek vett részt, akik között búzavirág-koszorús angyalok is meneteltek házról házra, innen az elnevezés. Jókívánságot, éneket mondanak, melyért cserébe csekély adományt kapnak. Baranya, Tolna, Somogy több falujában szokásban volt ilyenkor is a *mátkálás, komálás*. Lányok lánnyal, legények legénnyel *mátkáztak* (ez afféle örök barátság fogadása). Kiállottak az utcára, s ha megtalálták egymást, elhangzott az alábbi mondat: *Még élünk, még halunk, mindég mátkák maradunk*. Ezentúl a legények komának, a lányok mátkának tisztelték egymást.

A lobogó tűz mellett énekel mulatták az időt a fiatalok. A szentiváni éneksorozat több, egymástól valójában független részből áll. Nemhiába a szólás: *Hosszú, mint a szentiváni ének*. Az ének hosszúságát az indokolja, hogy elég hosszú ideig tartott, amíg a falvak leányai átugrották a tüzet, és ezt a szertartást végig énekel szokták kísérni. Egyes részei párosító énekek, ahol leányokat és legényeket teljes nevükön említenek, *varázsolnak* össze. A legteljesebb változatot Nyitra megyében gyűjtötték. Szerkezete, tematikája igen izgalmas. Az első egységben a tűzgyűjtésről a tűz körül való elhelyezkedésről énekelnek, majd a következőben utalás történik az ünnep egyházi jellegére, Szent Jánosra, majd párosítók következnek, melyben *összeénekelnek* leányokat és fiúkat, pontosan megnevezve az illetőket, majd virágok vetékedése következik, s előfordulnak olyan elemek is, melyek nem tartoznak szorosan ünnephez, kérdés, hogyan s miért kerültek a szentiváni énekekbe.

Annyi bizonyos azonban, hogy mind szövegükben, mind dallamukban igen magas rendű művészi alkotások. Nem véletlen hát, hogy *Kodály Zoltán, Bárdos Lajos* is felfigyelt rájuk, s kórusmű-

A mátkálás szokása is e jeles naphoz kötődik

vet írtak belőle. A fentiek értelmében, ha idén lehetőségünk adódik arra, hogy átugorjunk a szentiváni tüzet, vagy legalább egy rövid időre letelepedjünk mellé, ne habozzunk megtenni! ■

Tyüzit megrakájuk, négyszögre rakájuk.
Egyik szőgin únek szíp öreg asszonyok,
A másikon únek szíp öreg emberek,
Harmagyikon únek szíp hajadon lányok,
Negyediken únek szíp ifjú legények.

Meggyulandó Balkó Pistának kőháza,
Meggyulandó Császár Borcsának kőháza,
ojsuk, ojsuk, jaj ne hagyjuk szegényeket.

Mel magos rutafa, ága elágazott,
a tengeren által hajlongott.

Egyik ága hajlott Balkó Pista udvarába,
Másik ága hajlott Császár Borcsa udvarába,
Selem sár hajó Magyar Ilonának haján
fölyő gyöngy koszorú gyöngy.

Ki lovai vannak a nagy hegyek alatt,
Téridd, Ilka, téridd az én lovaimot,
de ott is ott vannak a Balkó Mihálé
én is megtértem a te ludaidot.
Selem sár hajó Magyar Ilonának
haján fölyő gyöngy koszorú gyöngy.

Oda vetekegyik háromféle virág.
Virágom, véled elmegyek,
virágom, tóled el sem maradok.
Elsőféle virág a búza szíp virág.
Virágom, véled elmegyek,
virágom, tóled el sem maradok.
Másikféle virág a szőlő szíp virág.
Virágom, véled elmegyek,
virágom, tóled el sem maradok.
Harmadikféle virág a rúzs szíp virág.
Virágom, véled elmegyek,
virágom, tóled el sem maradok.
Ne vetekegy vélem te szőlő szíp virág,
mert bizony énvélem széles ez a világ.
Ne vetekegy vélem te rúzs szíp virág,
mert bizony énvélem szent misét szolgálnak.

Ha ja gyívó meg írık, a levele lehullik,
roppan gyívó mogyoró levél alatt.
Lassan csendíjjetek, tik apró gyiákim,
hagy aludjon Mária napfőkötyig.

Ahun a nap ényugszik, Máriájában nyugszik,
roppan gyívó mogyoró levél alatt.

Hajtsad rúzsám hajtsad a cseresnye jágát,
hagy szakajjak szípibő szeretőmnek.

Szeretőmnek szípibő, magamnak jóvábó,
roppan gyívó, mogyoró levél alatt.

Ha jén vónék a budai nemes asszony,
kisöpreném a budai nagy piacot.

Megöntözném hidegkőkutnak vizivel,
behinteném apró pünkösöd rúzsával.
(Kolon-Nyitra)

Őrizzük meg városunkat az utókornak!

Zombor nyugodtabb, Baja zsúfoltabb főtere

Járai Zoltán

közlekedésmérnök, gazdaságmérnök

■ Felgyorsult világunkban a gondolatmenetünket a nagy ütemű változásokhoz kell igazítanunk. Szokásaink megváltoztatása a legtöbb esetben áldozatokat követel tőlünk: ez megjelenhet valamiről való lemondásban, vagy ha kényelemből nem szívesen engedünk szokásainkból, akkor anyagi terhet kell vállalnunk.

Hazánkban környezetünket a legnagyobb mértékben a közlekedés veszi igénybe, azaz a károsanyag-kibocsátásnak a közlekedés a fő felelőse. Nagyon komoly kormányzati intézkedésekkel a jelenlegi infrastruktúra optimalizálható lenne, azaz csökkenthetnénk a környezet terhelését. Ám egy kisváros esetében is léteznek eszközök, melyekkel élhetőbbé tehetjük lakókörnyezetünket.

Nem egyszerű a feladat egy történelmileg más belső forgalomra tervezett belváros esetében. Mindig lehet hozni külföldi példákat, ahol igen drasztikus intézkedéssel óvják a történelmi városrészeket. Azért sem egyszerű a megoldás, mert ugyan jóval később kapcsolódtunk be a motorizációba, de a rendszerváltás óta rohamosan emelkedik a gépjárművek száma. Sajnos ez nem jár együtt a korszerű járművek ezzel arányos növekedésével. Jelenleg a személygépkocsi átlagos életkora meghaladja a 15 évet, ami önmagáért beszél. Az Egyesült Államokban már az 1930-as évek közepén

felismerték, hogy csökkenteni kell a városi forgalmat, és több városban bevezették a fizetős parkolás intézményét. Ez akkor elsősorban forgalomtechnikai intézkedés volt. Azóta igen sok megoldás született, a fizetős parkolásnak nagyon sok változattal találkozhatunk világszerte. Napjainkra már nem elsősorban a forgalomtechnikai előnyök a meghatározók, hanem a fő cél a környezet védelme. A jogszabályi háttér nagyon hézagos, az igazi, részletes előírásokat az önkormányzatokra hárítja. Több javaslat is született városunk irányából néhány jogszabály módosítására, eddig eredménytelenül.

Valamit tenni kell! Tűrhetetlen az az állapot, hogy a belvárosi közterületeket autók lepik el, és aki halaszthatatlan ügyeit szeretné intézni a belvárosban, annak hosszasan keressélnie kell a szabad helyet. Tévedés az, hogy parkolóhelyhiány van Baján, ugyanis a gondot a gépkocsi *tárolása* okozza, ami pedig nem közlekedési kategória. Minden autótulajdonosnak saját felelőssége járművének tárolása. Mivel közútjainkat igen nagy mértékben tárolásra használják, nem marad hely parkolásra. Ebben szükséges a gondolkodáson változtatni, és önmegtartóztató magatartást tanúsítani. Egészséges ember ne menjen néhány száz méterre autóval! Amennyiben egy önkormányzat nem számíthat együttműködésre, kénytelen a fizető parkolás eszközeihez nyúlni. Számtalan példát

látunk erre a megoldásra kisebb városok esetében is. A Bajánál kisebb Salgótarján, Szekszárd, Kőszeg és Mohács esetében is bevált a fizetős parkolás. Baján is van ennek múltja, csupán vissza kellene állítani, de egy jobban ellenőrizhető, internet alapú, sokkal kényelmesebb rendszer felhasználásával.

Ne feledjük el, nem csak autók lakják a várost! Gondolnunk kell azokra is, akik ugyan autótulajdonosok, de környezettudatosan élnek, és csak szükség esetén használják a kényelmesebb közlekedés adta lehetőségét. Nem csupán forgalomtechnikai, de esztétikai kérdés, egyben példátlan is az, hogy a város főterét autók lepik el, sokszor kereskedelmi céllal. Az ország egyetlen mediterrán jellegű, Közép-Európa legnagyobb főtere a Szentháromság tér. Óvjuk meg! Sajnos a város szerkezetéből adódóan nem tudjuk kizárni a közúti forgalomból, de járműterhelését jelentősen csökkenthetnénk. 2019 októberében készült egy rendszám-felismeréses felmérés a Szentháromság téren, amely megállapította, hogy munkanapokon reggel 8 és 17 óra között a járművek többsége öt óránál hosszabb ideig áll egy helyben. Tehát nap-pali tárolásról beszélhetünk. Ha ezen sikerül változtatni, lesz szabad parkolóhely, és fellélegezhet a belváros. Bízva abban, hogy városunkban is több a rendszerető polgár, sikerülhet megvalósítani egy olyan szabályozó rendszert, amely közmegelegedést vált majd ki. Sok múlik a város érdekeit szem előtt tartó, felelősen gondolkodó és elkötelezett helyi képviselőkön.

Feltétlenül szót kell ejtenünk a zöldterületeink fogyásáról, azok nemkívánatos igénybevételeéről. Szintén példátlan az, ahogy a valaha gyönyörű, városi füves területeken járműveket tárolnak, sok esetben még vállalkozások is. Érdemes ellátogatni a közeli Zomborba, ahol példásan bánnak a szép zöldterületeikkel. Legyünk mi is olyan igényesek, és akkor ismét zöldülni fog városunk! ■

Zöldterületek Zomborban, illetve Baján az utcán tárolt gépkocsikkal

Mesélő bajai sírkövek 6. rész

Messziről jött „idegenek” – Brock Ewald és Szoyka József sírja

Jász Anikó

■ A Kálvária temető evangélikus parcellájában bukkantam rá egy egyedi küllemű sír-emlékre, melyre egy jellegzetes német nevet véstek, amely a környezetünkben megszokott német, illetve sváb eredetű nevektől is eltér. „Brock Ewald mérnök 1846–1935”.

Kutatásaim igazolták, hogy valóban távoli országból, a németországi Württemberg tartományból került a mi kis városunkba Brock Ewald vasútépítő mérnök. 1846. április 7-én Leonbergben született, 1872. október 5-én kötött házasságot (Grossingsheim, Neckarkreis) a Stuttgartban született Melber Amáliával (1846. január 11.). Magyarországi tartózkodásának első nyoma 1880–86 között lelhető fel, akkor Budapesten a Fő utca 19., majd 51. számú házban lakott. 1886-ban már a Bácskában, Újverbászon él. Mint „itteni mérnök”, komoly tervezői és kivitelezési megbízást kapott a helyi Állami Gimnázium épületeinek bővítésére. Közben 1888–98 között az Újvidéki Katolikus Gimnázium is felkérte az internátus megtervezésére és kivitelezésére, illetve egyéb oktatási épületek bővítésére.

Bajára érkezésének pontos idejét a rendelkezésre álló adatok alapján nem lehet megállapítani, de életének közel negyven évnyi második felét városunkban töltötte. Idős korában leánya, özvegy Szoyka Józsefné Brock Anna viselte gondját. Magas kort ért meg, nyolcvankilenc éves korában hunyt el 1935 augusztu-

Brock Ewald sírja a Kálvária temetőben (fotó: Jász Anikó)

sában, temetése 8-án volt. A gyászír szerint délceg, köztisztelőnek örvendő úriember volt, aki ugyan törve beszélte a magyar nyelvet, de lelkében magyarrá vált. Jellegzetes alakját mindenki ismerte, nagyon hasonlított Paul von Hindenburg német birodalmi elnökre.

Sikerült rátalálni Brock Ewald vejének, Szoyka Józsefnek és fiának, Szoyka Ottónak rózsaszínű mészkő síremlékére is.

Szoyka József állatorvos szintén Bajától távol, a mai Szlovákia területén lévő Dobsinán született 1869. április 25-én. Budapesten szerzte meg az állatorvosi diplomát 1891-ben, 1896-tól Sztanisicson (Őrszálláson) dolgozik, majd 1900-ban Bajára kap kinevezést a városi állatorvosi tisztségre. 1909-ben járási állatorvos, 1917-ben megkapja a főállatorvosi és az állategészségügyi főfelügyelői címet. Családjával a Mátéházi út 6. szám alatt lakott. Korán, 57 éves korában hunyt el 1926-ban. Fia, Ottó Bonyhádon az Evangélikus Gimnáziumban tanult, majd tisztviselő lett, szolgált az első világháborúban, 1923-ban nőül vette Klesz Lola kisasszonyt, de fiatalon, házasságuk hetedik évében, 1930-ban 33 éves korában elhunyt.

Itt véget is érne a két messziről jött férfi 75 év távlatából megmutatkozó élettörténete, ha egy véletlen kapcsán nem kerül látókörömbé egy regényes családtörténet, melynek szereplői Baján éltek. A szerző, Albert Csilla Kecskeméten élő tanár, költő, drámaíró Aranyösz című könyvében ükapja, Brock Ewald és családja történetét kelti életre regény formájában, fennmaradt iratok, fényképek, illetve a családtagok elbeszélései alapján, írói fantáziával

kiegészítve a hiányzó történetmozaikokat. A könyvből megismerhetjük Brock Ewald és felesége halhatatlan szerelmének történetét, valamint leányuk, Brock Anna három gyermekének, Szoyka Ottónak, Jolánnak és Annának sorsát, sőt azt is, hogy a család házában élte idős éveit Nagy István festőművész (ma Nagy István utca 8.)

Kedves Olvasó! Ha kíváncsi a család történetének folytatására, ajánlom figyelmébe: *Albert Csilla: Aranyösz. Regényes családtörténet* (szerk. Cseke Gábor) című könyvét, mely online olvasható: <https://mek.oszk.hu/17800/17883/17883.htm>. ■

Szoyka József és Szoyka Ottó sírja a Kálvária temetőben (fotó: Jász Anikó)

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk továbbra is előfizethető.

Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára **330 Ft**, a dupla szám **600 Ft**. Előfizetési díjaink a következők.

- **Helyben** (házhöz szállítva) **4 000 Ft/év**
 - A **belföldön** történő előfizetés díja **8 000 Ft/év**;
 - A **külföldi** előfizetés díja (postaköltséggel) **20 000 Ft/év**;
 - Az **online** előfizetés díja nem változik, továbbra is **5 000 Ft/év**.
- Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

Aenas Hajós Club – Hat gimnazista históriája

Hajnóczy Gyula önéletírása, 4. rész

Capitulum quintum – Tanárok, tanítványok arcképcsarnoka

■ Ora et labora

Imádkozzál és dolgozzál

Mens sana in corpore sano

Égészséges lélek az égészséges testben

Elhangzott egészen vázlatosan szülővárosunk históriája, történetinek meg újnak arculta, s ezen első kötet befejezéséért szükséges nevelésünk különlegesnek tartott perszónáiról megemlékezni. Azért érződik ma fontosnak az ilyen hosszúra nyúló közös életünk szemléje, mivel a pályánk alapjait meghatározó személyiségek egy fiatal gyerkőc, egy pubertáskori srác meg egy maturandus legény életsorát kísérték. Kétféleképpen főleg érdemes magyarázni: a „reálgimnáziumi” meg a „gimnáziumi” tudásanyagot fejlesztették bennünk, ugyanakkor amikor, a vallásos magatartást erősítették meg, és érdekes módon a testi fejlődésünket is tudatosan képezni akarták – a fenti két mottó emiatt került idézetre. A cserkészlet, a sport nevelésére, eredményeire és versenyeire sáfárkodtak, és az ókori görög kalokagathia eszményét – az erkölcsiség és a szépség összevonását – hirdették meg, és jelölték ki a tanulmányban és a testedzésben egyaránt kiváló diákok rangsorát.

És pedagógusaink ebben a határszélivé vált, de rangra emelkedett városban nemzeti sorunkat kiemelkedő gondossággal irányították. A temetőinkben eltemetett hősi halottaink sírjait a gimnazisták felkeresték, rendbe hozták, és gondozták a masztabaszerű közös sírmeleket is. Sokféle fémhulladékot gyűjtöttünk az ún. *trianoni ládába*, pótolva a materiális hiányosságot. S ami a legjellegzetesebb lett: tanáraink hazafias érzése névmagyarosításunkat diktálta, s rendre idézték ők a névváltoztatások beköszöntét. Az AHC hat tagjából négyünknek lett új családneve, az alsó gimnazista korunkban. Professzoraink pinakothékája csupán a mi osztályunkat meghatározóak élményeztetése. Itteni beszámolásunkat az indokolja, hogy a későbbi mesékben elevenen fognak szerepelni, de jellemzésük összefoglalására itt nyílik lehetőség.

Tordai Ányos volt szeretett direktorunk, nem arcélú, halk szavú bölcs, költő- és íróember. Nem értettük, hogy miért változtatta meg *Tolvaj* családnevét. Egerből helyezték ide, e sokkal egyszerűbb históriájú városba, kiderült, hogy Gárdonyi Gézának tisztelő barátja volt. Számunkra a legderekasabb műve a *Tinódi Lantos Sebestyén* zenés szindarabja volt, ami gimnáziumunkban – hetedikes korunkban –

A III. Béla Gimnázium tanári kara az 1937/38-as tanévben. A szövegben említettek közül az ülő sorban balról az 1. Csaplár Konrád, a 2. Holczinger Titusz, a 4. Gondán Felicián, az álló sorban jobbról a 2. Barta Lénárd, a 6. ifj. Éber Sándor, a 8. Csehy Alfonz, a 10. Szabó László.

előadásra került. Ő volt az iskolánk újjáépítésének a helyi agitátora, s mind szellemileg mind egészségileg is keservesen szenvedett a sikertelenségért, hogy végül mégis megfelelő eredményhez jusson.

A gimnáziumi Értésítőben meg is írta ezt vegyes eseménysorozatot, abban a cca. 100 oldalas műben, amelyet évenként ő rendezett. Ezekben a rendszeresen ismétlődő számvetésekben szerepelt mindig a gimnáziumunk múltja és éves története, a tanári testület irodalmi, társadalmi, kulturális és természetesen pedagógiai tevékenységének felsorolása, a könyvtárak és raktárak ismertetése, az ifjúsági egyesületek említése, a tanulók érdemjegyeinek pontos jegyzéke, az alapítványi jutalmak, az érettségi vizsgák stb. rögzítése. Az igazság az, hogy a nyomtatványt nemigen olvastuk el teljesen pontosan, de a mostani kutatások során, bámulatra méltó a komplexitása. Ebből derült ki az is, hogy főleg Tordai Ányos ösztökölt bennünket arra, hogy a keserű nemzeti nyomorúságunkban, az „idegen” hangzását családnevünkön változtassunk.

Csupán kevésszer oktatott minket, főleg magyarórát tartott, helyettesítve néha osztályfőnökünket. Ezeken lenyűgözött literatori tudása, ámultuk kulturáltságát, imponált széles és előrettekintő szemlélete. Tanrendszerően csupán a nyolcadikban nevelt, amikor filozófiát meg pszichológiát oktatott, de sorsának beteljesedése miatt mintegy fél évig volt velünk. Valamiféle titokzatosság, meg szomorúság lengte körül. *Deáki Sándor*, bennünket nem oktató fiatal tanár – az ő egykori tanítványa – emlékezett meg róla, elhunytát leírva említette agonizálásának különös módon történt elsi-

geteltségét. Őszinte fájó érzéseink keveredtek elő, s Bocskai-sapkánk címerén a maturát jelző nemzeti színű pántlikát fekete gyászszalaggal takartuk el.

Holczinger Titusz – középmagas, őszülő frizurás, csendes viselkedésű tanár – volt a vicedirektor, és szeretett Ányos temetése után ő lett a megbízott főnök, aki az utolsó Érettségi könyvünket megszerkesztette. Német nyelvű tanárunk volt – egyéniségileg is sváb –, aki hét vagy nyolc esztendőn át oktatott és az érettségi dolgozatunk témáját: *Utazás az Izáron*, ő jelölte ki. Ez csónakos kirándulás volt, és természetesen a nyári túránkon emlegettük, amikor ilyesmit is énekelgettünk: *Eine Seefahrt, die ist lustig, eine Seefahrt die ist schön. Ja da kann man unsere Leute an der Reling kotzen sehn...*

Gondán Felicián – eredendően izmos, meg szellemileg is permanensen aktív úr –, aki kezdetünktől befejezettségünkig kezelte minket, s így a legcsodálatosabb praefectus classis lett. A latin nyelv meg a magyar nyelv és irodalom doktora, s mindkét nyelvezeten rögzített műveit képtelenség itt idézni. A hírneves íróinkról és költőinkről mívesen megfogalmazott magvas méltatásokat diktált, amiket élvezettel reprodukáltunk, mivel a rövid, lényegesnek jelzett riportok hemzsegték a meghökkenítő kitételektől. Az önképzőkörünk kurátora volt, aki megértően hallgatta diákjainak szerzeményeit: a komolykodó esszéket, az érzelmős verseket, a szellemesnek vélt humoreszkeket és a már akkor felbukkant, vadnyugati romantikát idéző, USA-béli cowboy-story próbálkozásait.

Mint osztályfőnökünk, mint állandó felborzoltató kótlós csipkedte, szidta, búbozta osztályá-

nak tagjait, ugyanakkor féltékeny szeretettel védte őket kifelé mások ellenében, akár igazunk volt, akár nem. Hiúságnak tűnt ez a magatartása, hogy osztálya őt semmiféleképpen ne blamázza, ámde ez sanda és irigy gyanakvás volt csupán – nyilván tanártársai részéről. Plebejus lélek volt: a szegényes anyagiságú diákjai pártfogója, akiket az Ifjúsági Segítő Egylet vezetőjeként támogatót. Az érettségi előtt, a reáltárgyakban gyengélkedő gyermekei számára – kb. 7-8 fiúnak, közöttük nekem is, meg Csimének – a rendházi lakásában az „Elégségesek szemináriumát” szervezte, amelynek az 1923-ban érettségizett, tanítónak lett Ditzendy Arisztid volt az instruktora, s az ingyen résztvevők, ennek a hangulatos, szimpatikus és jópofa embernek – aki az egyik osztálytársunk nevelőatyja volt – élvezettel könyvelték el a lényegre törekvő irányítását.

Sokrétű aranyos magyar lélek volt urunk: kultúrkörülmenyeket szervezett, s a Baja-Bácsiak Közművelődési Egyesület elnökeként irodát nyitott a rendház szomszédságában. A bérelt bolthelyiség népművészeti díszítőmotívumokkal volt kívül ékes, amit mi Paprikás Üzletnek hívtunk. Innen irányította, rendezte a *Szentiványi Béla* nevezetű, bohém, állástalan histrio közreműködésével, vezetőszerével a vodica passiójátékokat – amelyben egy sor hallgatója is szerepelt –, a Sugovica központi öblében bemutatott vízi spectaculumokat, mint Kolumbusz Kristóf históriáját, meg más hasonló, közösségnek szánó látványokat. Lici bácsi, alias Lucienne abbé, mesés szerepe még sorra vár, hiszen az Aeneasszal kapcsolatos kalandunk alkotó hőse ő volt. Emlékét azután híven őriztük, és nem véletlen, hogy az általunk, öreg korunkban ajánlott gimnáziumi alapítványunkat róla neveztük el.

Módy Sebő – eredetileg soványos jellegű, mozgékony alkat, aki kis gimnazista korunkban oktatott, mint történelem és földrajz szakos professzor. Rengeteg klasszikus mondákról írt szellemeseket a *Juventus* című, latin nyelvű diákfolyóiratban. Gesztikuláló pozőr volt, aki caesari allűrökkel viselkedett, s mintha állandóan valami tudományos problémával küszködött volna magában motyogva, talán önszántában vitatkozva is. Persze titkon kineveltük, de vajszíve volt diákjaihoz, és többek között én is szerettem és élveztem impozáns különlegességeit. Miután elvált Bajától, elméje el is borult, és önkezével vetett véget ingatag életének.

Mohay Ádám – atletikus típusú, elegáns megjelenésű úr – a természettudományos tantárgyak egészen sokrétű élményeztetője, rengeteg tanulmány és tankönyv szerzője volt. A legkorszerűbb műszaki kérdéseket érzékelte a szakkörök irányítója, ezek között az aero kör dominált leginkább, hiszen vizsgázott pilóta

volt, egyedüli ilyen papi ember az országban. A jeles kiváló és stramm megjelenésű srákok ideális példaképe volt, de nekünk, az imbolygó meg hézagos kölykök számára hátborzongató. Nekem is, az efféle nebulónak szarkasztikus karakterrel packázott. Nem tudtuk miért helyezték el Bajáról a hetedik és nyolcadik idején, valami olyat sejtettünk, hogy a társadalmi élet szépasszonyainak széptevő charmeurje lévén, odébb kormányozta a rendfőnökség...

Csaplár Konrád – a matematika és a fizika tanára, aki a tudományos irodalomban nemigen szerepelt, ellenben a különböző ünnepségeken igen kiváló szónokként pompázott. Szakmájának szokásos „elvontságával” ellentétben, szélte-hossza egy gömbölyűségű, hasa-reng nevetésű, prűszkölő-köpködő bácsi, aki a félévek végén feleltetett csak jegyre campagne-szerűen, névsorban egymás után. Csapi Bácsi – akinek valódi meg beceneve is arra utalt, aminek élvezetétől nem fosztotta meg önmagát. Eljárása összességében rendkívüli imponáló volt, mivel nem utáltta el a tanítványaitól a matematikát meg fizikát, hanem megtanította azt.

Barta Lénárd – szálfamerev természetű pap, szinte kék lett az arca, ha frissen borotvált is volt. A francia nyelv és irodalom tanára, a cserkészek tisztje és a Sugovica-parti vízitelepünk igazgatója volt. Ennek fontos nevelői szerepét már kisdíák korunktól kezdve hangoztatta, és egy kiváló sportlétesítményt hozatott létre. Ladikok, palánkos versenyevezős csónokok kerültek használatra, ő maga tavasztól késő őszig, nap mint nap – ha az időjárás engedte – beült szkiifjébe, és kilométer hosszakat evezett a Dunán maga is, de az erősen ösztökélt diákjai is bejegyezték a távolságok hosszadatait a teljesítmény-naplóba. Részletesen elemzett tanulmányt írt *Vízitelepünk pedagógiai értelme* címen, s ennek lényegét idézte a „Mens sana in corpore sano” közmondással. A mi szűkebb baráti körünk is, a felsőben, az összes nyarunkat a vízitelepen töltöttük, ennek ladikjával indultunk neki maturánk után az expedícióra. És nem tudtuk pontosan azt, hogy bennünket miért nem szeretett – talán azért, mert Lici bácsi stílusát nem szívelte –, és franciából mindig rossz jegyet adott nekünk, akik őt azután Csicsónak tituláltuk.

Gonda Keresztély – parasztyereknek tűnt, alacsonyabb masszív alkatával. A másik franciánarunk lévén, évenként váltogatta magát az ötödiktől a nyolcadikig. Favágás meg fahasogatás edzte testét – Kubiknak is hívtuk –, és ha mosolytalanul is kezelte valójában, kirándulásainkon pl. sokat segített rajtunk. Népszerűbb volt nekünk mint nyelvész társa, mert tőle mindig jobb jegyet kaptunk franciából.

Csehi Alfonz – tekintélyes corporatusu pater, egyetlen tanára az osztályunknak, akinek a vi-

Dr. Tordai Ányos, 1924-1938 között
gimnázium igazgatója

selkedése a ciszterciák hajdanvolt rigorozitását idézte, és éppen egyedül a religió professzoraként. Akkortájt még tovább maradtunk naiv gyerkőcökként a hit világában, s ez a rend a katolikusok, az izraeliták meg a protestánsok számára is szenteltséget kezel. Alfonzot Lővinek nevezték tanítványainak serege – engem nem térített, mivel luteránus voltam –, amelytől szigorúan követelte meg a hittételek ismeretét, és kívánta meg a helyesnek tartott magatartást. Mi, más vallásúak, a könyvtárban ücsörögtünk a katolikus hittanóra alatt, és az óra végén osztálytársaink nem újtestamentumi evangelista mosollyal jöttek ki, hanem ótestamentumi lehorgasztott homlokkal.

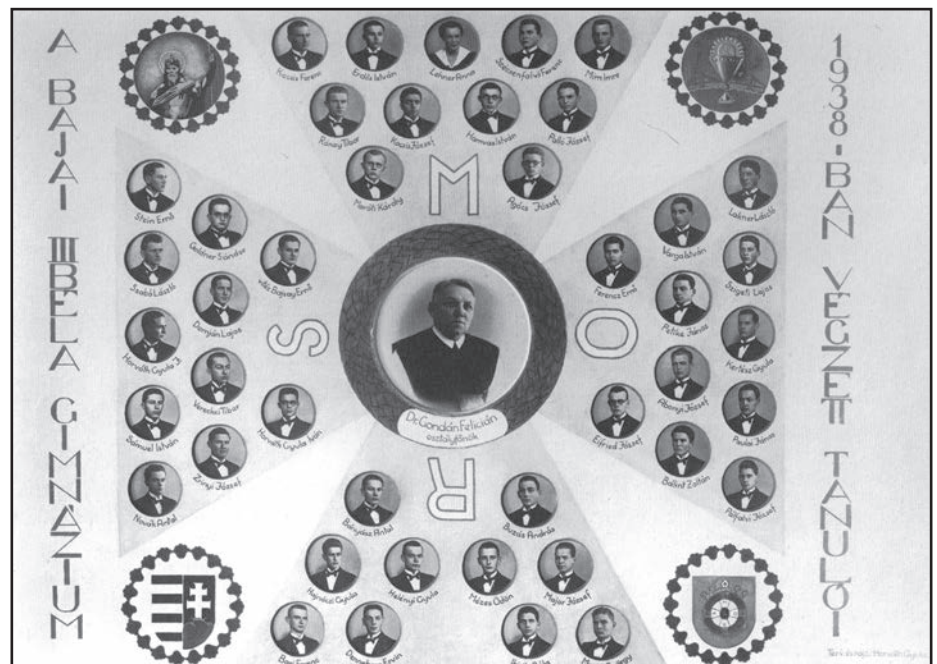
Tóth Taszilo „ellen figurája” a hithű Alfonznak, a populáris pedagógus paradigmája. Köpcös megjelenésű, nem különösen tisztálkodott páter. Nem véletlenül lett ilyené, hiszen maga mesélte el nekünk, hogy édesapja azért dugta be papnak, hogy ne vigyék el a háborúba, és karrierjét *Stend[hal] Rouge et noir* elvéből, a második terület biztosítsa. Históriara oktatott, s a történelmet ugyanúgy szemlélte, mint saját sorsát, s az életet vanitas vanitatumként jellemezte. Nem csoda, hogy ezt az epikureista pátert a szívünkbe zártuk, legalábbis azok, akik nem voltak pietisták, bár néhány sráccal kiszúrt az érettségijükön. Nem pengős, hanem sárga ponyvaregényeket kölcsönzött tőlünk rendszeresen, mondván, hogy nincs az a könyv a világon, amiből ne okulhatna az emberfia. A második világháború alatt azután „felszabadította magát”, kiugrott a rendből, és kalandos események hőségévé vált.

A többi paptanárnak egyáltalán nem volt dolga velünk, vagy csak rövid ideig, vagy a tanrenden kívül. *Székely Károly* igen kedves, idős nyugdíjas bácsi-tanár, egészen bölcs dolgozatokat közölt az éves értesítők elején: Az éter és a gravitáció, A fizika objektív és szubjektív fogalmai, A fantázia szereplése az exakt tudományokban stb., amikbe biztosan belepillantgattunk – ha a stréber, tudálékos tagok el nem olvasták –, s így is imponált nekünk. *Bándy Boldizsár* az alsó két osztályban földrajzra tanított ízes beszéddel: foló, folam, pocsolá meg hasonlók – artikulációinak nagy sikere volt. A gömböc Bogvi bácsi a szóló levét nemcsak a miséken ízlette, hanem kedélyes Bacchusként is kortyolgatta. *Varga Virgil* vette át elhunyt igazgatónk disciplinájának oktatását. A bölcsélet, a lélektan rejtelmeibe és mélységeibe kellett volna vezérelnie bennünket, de szenttelen arccal tartott monoton hangú előadásaiban, ha volt is spiritus, minket nem lobbantott lángra. Frappánsan és egyszerűen bizony Fatökűnek tituláltuk, legalábbis én, akit egyszer bizony kirúgott az órájáról, mert időlenkedve szólalgattam föl, hogy utána mégis visszahívjon megbocsátva. *Wágner Athanáz* zsenge pap, pedagógus pályája elején. Nem tanított bennünket – ha igaz, német szakos volt –, de kereste a diákársaságot, és egyszer *Major Jóskával* meg velem, dublóval neki-indultunk a Sió-csatornán, hogy a Balatonig evezzünk, de a csatorna keserves ellensodra miatt csak Szekszárdig jutottunk el. A „tisza férfiúság” ideálja készíthette arra, hogy intim dolgaink felől érdeklődjek, mondván, hogy ő jó tanácsokat tud adni. De pont egy virginitásra kárhozzatottól kértünk volna ilyeneket?

A cisztercita – már érzékeltetett – pedagógiában, értékesnek kiválasztott, világi tanárok is neveltek minket. Engem a club-tagok gúnyoltak, hogy két „civil tanáromat” merőben szimpatikusnak véltem, az igazság az, hogy ők is becsülték, szerették őket. Mindketten idős, nyugdíjba ment rajz-és tornatanárt váltottak le – de ezek se voltak jellegtelen urak.

Gáspár János rajztanár csak az elején képzett egy-két esztendő. Kedvesen bogaras bácsi, koponyáinkra elég kemény koppintásokat pöckölt, és mindig szivarillat lengedezte körül. Ragyogó akvarelleket pingált, a külön művészeti órákon erre készítetett minket is, és pedánsan vonalkázott ceruzás raffozásokat kívánt, de legjobban a Redisz-tollas tusírás sorait készítette velünk.

Ifj. Éber Sándor – az országos híró piktor-papa egyik fia, aki nem követte azonban atyja történelmi meg egyéb kompozícióinak sorát. Őt a Duna ihlette, a víz elárasztotta pörbolyi erdő fény-áryékos rezzenéstelen csendje, a Móric-szigetpart vakító homokpadja, s mindent pasztellel, pasztelles sfumatóval. Látás-

Hajnóczy Gyula és „hajós társai” érettségi tablója 1938-ból

ra nyitotta szemünket, amikor bajsza alatti hamiskás mosolyával bizonygatta, hogy a színvilág káprázat: a falomb zöldje lehet kék, a kék ég zöld, a fehér hó lila, s így tovább. A Biró-féle művészettörténeti könyvecskéből oktatott, de elevenen meghaladva szövegét, hiszen Rómát és Párizst is beutazta csodálva. A Vallás- és Kultuszminisztérium, a VKM hivatalából állandóan kölcsönzött diapozitíveket, látványos előadásaival elbűvölt bennünket. Küllemre is művészember, lángoló tekintetével – többen maliciózusan basedow-os szeműnek vélték –, dinári fiziognómiájával, dús hajzatával, szép öltönyeivel, csokornyakkendőivel. Az elegáns fiatalság Bajján sok műkedvelő szindarabot mutatott be, rajztanárunk *Mikszáth Vén gazemberében* – vagy talán a *Szent Péter eseményében* – is szerepelt. Persze mi sokkal méltóbbnak éreztük azt, hogy a szeretett rektorunk Lantos Sebestyén előadásának díszlettervezőjeként csinált ragyogó kulisszákat.

Vágó Rezső – impozánsan stramm tornatanárnaként edzett az alsó gimnazista időszakban. Azzal büszkélkedett, hogy nyugdíjas korában is épen ragyogott mind a harminckettő foga. Rövid ideig élvezte még a felújított gimnázium ragyogó kivitellű és gazdagon felszerelt tornatermét. Különóráin a tör-, a kardvívást képezte a jobb módú diákoknak – a szegényebbeknek ilyesmire nem tellett. Az alsóban a testedzést nem élveztem még nagyon, talán azért, mert egy box-tréningen az egyik keményebb srác csúnyán összebunkózta az orromat. Arra viszont jól emlékszem, hogy az évvégi, látványos csoportbemutatókat ez a még sokáig élő, kedves tanár bácsink hangulatosan rendezte mindig.

Szabó László – középtermű, ruganyos já-

rású, tornászkatú fiatalember, aki nálunk kezdte pályafutását. Kitűnően végezhetette a testnevelésit, hogy ilyen rangos iskola tanári karába kerülhetett. Nagy ambícióval vágott neki állásának, frissen éltek benne a testi meg a szellemi tapasztalatai. Az első dolga az volt velünk, ötödikesekkel, hogy mérce alá állított, méréseket eszközölt kamasztestünkön, valami masinába levegőt fújattott, hogy megállapítsa pájslink kapacitását. Minden adatot gazdagon feljegyzett, karakterológiai megállapításait leszögezte nekünk, hogy milyen embertípussá formálta a Teremtő a porhüvelyünket. Szinte biztos, hogy Lénárd baráttal együtt tevékenykedtek corpusunk alakításában.

A gimnazisták mint afféle leendő filiszterek, az iskolaközi versenyekben általában alulmaradtak a strammabb keristákkal, idősebb prepákkal szemben. Új, fiatal tornatanárunk megjelentével azonban fordult a kocka, a gimnazisták sorba verték futballban a többieket, s a neves „legitimista” Károly király stafétát a Duna-hídig is megnyerték a mieink. Azután később megint az „eredeti viszony” keveredett vissza, és sejteni lehetett, hogy a ciszterciták a „profinak” titulált versenyzést meg a body-csúcsra törekvő sportolót nem javallták, sőt ellenkezőleg. Úgyhogy tanárunk a vízitelep mögött sportpályát létesített, amit maga tervezett, tűzte ki a futópálya ellipszisét, irányította az alacsony, földlelátó kivitelezését – ezt az arénát a mi meghitt, szerény pályájának szánta. Muftinak neveztük el ezt a csodalényt, ő is pap volt hát a maga módján. Tudtuk róla azt is, hogy a tanári értekezleteken bátran kiállt egy-egy tanítványa mellett – az igazság az, hogy mellettem is, ha a „szellemi atyák” véleményét félreértőnek vélte. Egy vagy két

marék érmet gyűjtöttünk össze az általa rendezett házi versenyeken és a kalokagathiának is ő volt a kezdeményezője.

E főszereplő professzorok sorát kiegészítette néhány epizodista, de nem érdemtelen valakik. *Rózsa István* a kereskedelmiből vendégeskedett nálunk, gyorsírást tanított. *Dr. Antony Ferenc*, az egészségtant részletezte precízen, de leszögezte, hogy a tanulmány, a tudás életszükséglet. S volt egy Intzedy nevezetű pedellus, aki a diákok kedves barátbácsijának – legalább is nekem – az ellentétje volt, annak ellenére, hogy a kari vezetés tisztelte erőst, mert jó villanyszerelő meg műszaki szakember lehetett.

Végezetül hadd mutassam be annak a 42:1 (rendes és magántanuló) gimnazistának a kölcsön vett szmokingban lefényképezett képét, a matura tablóján, képletesen. A tabló közepén az osztályfőnökünk a ciszterci címerben székelt, s a kereszt négy ágában díszeltek az érettek, s a mi szűkebb kompániánk – mint ahogyan az illő – alul, az egész fenekén szerénykedett. És

Horváth Gyula II (József fia) kiváló festménye, Szent István királyunk ezer éves halálának évfordulóját és az Eucharisztikus Világkongresszus hazai ünnepségeit jelezte.

Az új érettek nemek szerinti eloszlása: 42 fiú és 1 leány (a magántanuló). Hitbéli különbség a következő: 36 igazhitű, azaz római katolikus, 5 következetes monotheista, azaz izraelita és 2 eretnek, azaz evangélikus. S hogy mivé lettek e fiatalok, azt a következő statisztika mutatja: zirci pap és tanár 2, világi pap 1, tanár 1, jogi doktor 5 (közöttük ügyvéd és operaénekes), belgyógyász szakorvos 1, abszolvánt orvos 1, gyógyszerész 2, állatorvos 4, okleveles gazdász 2, vegyész-mémők (francia) 1, gépésztelefon-mémők 1, építész-mémők-régész (teológusként kezdte) 1, köztisztviselő (változatos ranggal: főkönyvelő, vízügyi előadó, közigazgatási vezető stb.) 15, gazdálkodó 1. Last but not least, karpaszományosból lett katonatiszt 4, munkaszolgálatos 1, akiket csak így lehet jelölni mert a világháború elemészette szegényeket, hősök lettek, mielőtt kibon-

tokoztathatták volna életüket.

Ha lenne valóban egymás melletti pikturája a mi tanárainknak, pusztán papi viseletük kifejezné életük kettősségét: a fehér reverendájuk meg a fekete scapuláréjuk. Persze a két, feltételezett kifejezésnek a hatása mindegyikükben más és más: egyéni emberi fantomuk, továbbá e pedagógus csoport vibráló szereplése is szétterülő és kevert forrás, így egy szinte határtalan adomány, sőt fundamentum, amit adtak és biztosítottak. Mert bennünket iskolás gyerekké fogadtak, és néha belegebedtek is, és mi is olykor belegebedtünk. És ha voltak a diákok között klikkek, ha voltak közöttük jómódúak, közép meg aljnak látszóak, ha ilyenolyan nációbeliek, meg valláshitűek – mégis arra neveltek minket, hogy szeressük egymást, és mi nem gyűlöltük senki társunkat.

D'ou venons-nous?

Que sommes-nous?

Ou allons-nous?

Gauguin

(A kézirat itt ér véget – a szerk.) ■

A bajai tüdőgondozó alapítása

Sarlós István

■ A TBC, gümőkór vagy tuberkulózis az ókor óta ismert betegség, már *Hippokratész* is leírta „sorvadás” néven ezt a halálos kimenetelű kórt, de a 19. századig az orvostudomány szinte tehetetlen volt a betegséggel szemben. 1838-ban az Amerikai Egyesült Államok területén kezdődött el a szisztematikus gyógyítása az Appalache-hegységben, egy mamutbarlangban. A barlang tiszta és száraz levegője lassú gyógyulást hozott az ide kerülő betegeknek. 1859-ben a poroszországi Görbersdorfban – ma Lengyelország területén Sokolowsko – alapították meg az első tüdőszanatóriumot. 1882-ben *Robert Koch* felfedezte a Koch-bacilust, azaz a *Mycobacterium tuberculosis*, a betegség okozóját. E felfedezéséért 1905-ben megkapta az első orvosi Nobel-díjat. A kórokozó felfedezése és a gyógyszerek fokozatos fejlődése ellenére a betegséggel szemben még hosszú évekig nem sikerült hatékony gyógymódot kialakítani. 1906-ban *Albert Calmette* orvos és *Camille Guerin* állatorvos felfedezte a *Mycobacterium bovis*, amelyből hosszú kísérletezés és átoltási folyamat után 1921-re elkészült a vakcina, azaz a BCG-oltás, amely mind a mai napig a TBC megelőzésének – valójában a gyógyításának – elsődleges eszköze. 1901-ben Franciaországban megalakították az első tüdőgondozó intézetet (*dispensaire*-t), amelynek mintájára a legtöbb európai országban

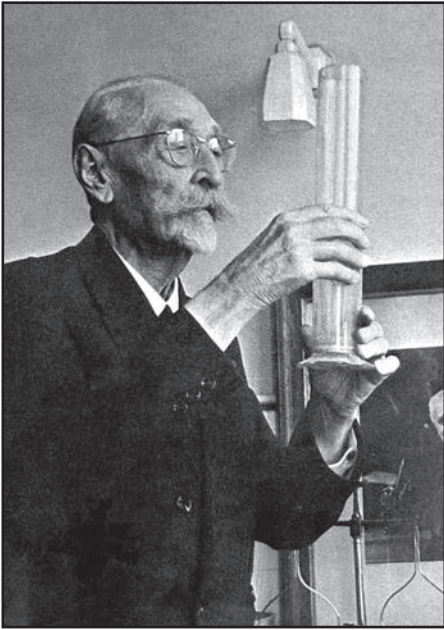
állami támogatással hoztak létre hasonlókat.

A 19. században Magyarországon a gümőkór népbetegségnek számított. A szegénység, az alultápláltság és a rossz higiéniai viszonyok mellett a rossz levegőjű alföldi településeken a TBC szinte feltartóztatlanul terjedt, *Morbus hungaricus*ként is emlegették. (*Ld. erről Masa György írását 2020. júniusi számunkban – a szerk.*) A betegség elleni küzdelem a dualizmus törvényi

szabályozása alapján szinte reménytelennek tűnt, mivel a védekezést közegészségügyi feladatnak tekintették, és törvényhatósági szabályozás alá helyezték. Az 1876. évi XIV. sz. közegészségügyi törvény bizonyos részleteit a századfordulóra már meghaladta a tudomány és az államigazgatás fejlődése, de a jogszabályi kiigazítást nem tették meg, így a miniszeri rendeletek és a törvényhatóságok egymás közötti konzultációjával megvaló-

A görbersdorfi tüdőszanatórium korabeli látképe. (forrás: Wikipédia)

Camille Guerin (1872-1961) francia állatorvos, bakteriológus, a BCG oltás egyik kidolgozója. (forrás: Wikipédia)

suló gyakorlat adta meg a fő irányvonalat; egy olyan országos népbetegséggel szemben, mint a TBC, országos intézkedésekkel lehet a legeredményesebben felvenni a küzdelmet.

Az 1901-ben megalapított francia dispensaire mintájára Magyarországon is törvényhatósági, jellemzően városi szinten megkezdődött a helyi tüdőgondozó intézetek alapítása. Baján 1912. június 18-án dr. Bernhart János bajai tisztii főorvos benyújtotta a városi tanácsnak a bajai tüdőbeteg-gondozó intézet alapítására tett javaslatát, amelyet dr. Róna Dezső kórházigazgató mindenben támogatott, az intézet működéséhez a laboratóriumi háttérrel a bajai kórház biztosította. A probléma súlyát mutatta, hogy a június 28-i

közgyűlésen már a városi tanács is megszavazta az intézet felállítását.

„186. kg. [közgyűlési] / 14.585. kig. [közigazgatási] szám

Felvetetett dr. Bernhart János tisztii főorvosnak és dr. Róna Dezső kórházi igazgató főorvosnak javaslata egy tüdőbeteg gondozó intézetnek (dispensairenek) Baján leendő felállítása iránt.

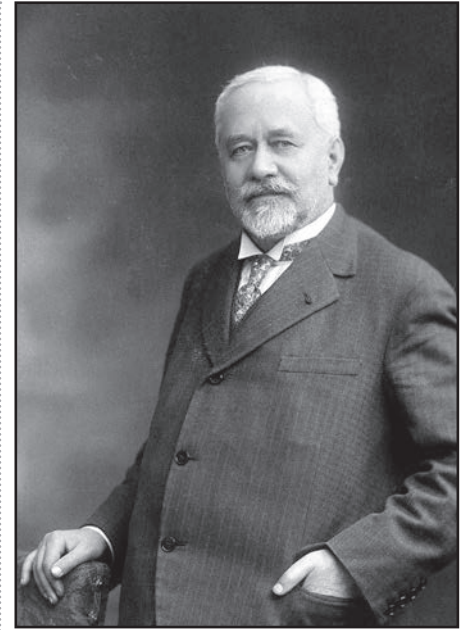
Véghatározat.

Áthatva azon tudattól, hogy a törvényhatóságnak a társadalommal karöltve fel kell vennie a küzdelmet a folyton terjedő tüdővész nemzetrontó veszedelme ellen, melyre a javasolt intézet felállítása a leghathatósabb védőeszközök egyikének tekinthető: a törvényhatósági bizottság közgyűlése az indítvány elfogadásával kimondja:

hogy városi tüdőbeteg gondozó intézetet (:dispensairet:) létesít, melynek költségeihez a házi pénztár terhére évenként 1500 koronával hozzájárul és utasítja a számvevőseget, hogy ezen összeget a jövő évi költségvetésben irányozza elő; egyben feliratot intéz a nagyméltóságú m. kir. Belügyminisztériumhoz annak engedélyezése iránt, hogy az ezen intézetnél szükséges gyógyszerek az országos betegápolási alap terhére legyenek rendelhetők és hogy a tuberkulózis elleni küzdelem országos bizottsága útján a bajai dispensaire már a folyó évtől kezdve 5000 korona évi segélyben részesíttessék.

A közgyűlés utasítja egyben a városi tanácsot, hogy a nagyméltóságú m. kir. Belügyminisztérium kedvező válasza esetén készítse az indítványtevők meghallgatásával szervezeti szabályzatot és ezt a további intézkedések megtétele végett ide terjessze be.”

A belügyminisztériumnak gyorsan elküldték a hivatalos kérvényt a bajai tisztiorvosi szol-

Albert Calmette (1863-1933) francia orvos, bakteriológus, a BCG oltás másik kidolgozója. (forrás: Wikipédia)

gálat keretében működő tüdőgondozó intézet alapításáról, szeptember 27-én megítélték a minisztériumi 5 ezer koronás segélyt, valamint közadakozásból is folytak be pénzek mind a létrehozására, mind a működtetésére. Benyújtották a városi szabályrendelet-tervezetet, amelyet a minisztérium csak 1913 év végén fogadott el, de ezt visszadátumozták az intézet működésének kezdő napjára.

1912. december 28-án, a Mészáros Lázár utcában bérelt épületben kezdte meg működését az első bajai tüdőgondozó intézet, melynek vezetője dr. Pollemann Artúr lett, az intézet felügyeletét külön intézőbizottság látta el. A működtetés költségét – éves szinten 3500 koronát – a bajai tisztiorvosi szolgálat fedezte, de emellett a teljes éves költségvetésre összeadott 7500 koronából futotta betegégyezésre is. A betegek gyógyulásához és ellátásához szükséges gyógyszereket különböző állami segélyalapok számlájára írták fel, így csak a különleges esetekre és a speciális külföldi gyógyszerekre kellett költeni. 1913-ban a bajai intézet már szűrővizsgálatokba kezdett, 113 rendszeresen visszajáró betegük volt. Az első világháború alatt az intézet működtetése komoly nehézségekbe ütközött – anyagi és személyi feltételek, technikai háttér –, de 1919-ben a szerb megszállás alatt még egyértelműen tevékenykedtek az orvosok, mivel januárban az újvidéki székhelyű Narodna Upravától még kértek 10 ezer korona működési kölcsönt, amivel június 26-án elszámoltak. Ezután a bajai tüdőgondozó intézet a szerbek kivonulása után, 1921 év végén jelenik meg ismét az iratokban. ■

A Görbersdorf-i szanatórium ma. (forrás: <https://lamus-dworski.tumblr.com/post/96720985720>)

Nem unatkozó milliomosok társasága, hanem értékteremtő közösség

Balog Gáborral a helyi Rotary Club alapításáról, múltjáról és jövőjéről

■ *Április végén pótlólagosan tartotta megalapításának tavaly novemberről – a vírushelyzet miatt – elhalasztott 20 éves jubileumi charter ünnepségét és az azt követő hagyományos bálját a Rotary Club Baja. A jótékonykodásairól ismert szervezet létét-működését sok legenda övezi. A Rotary keletkezésének körülményeiről, különleges szabályairól, valamint a bajai klub elmúlt két évtizedéről Balog Gáborral, a helyi elnöki tisztet két alkalommal is betöltő alapító taggal, három évig régiós alkormányzóval beszélgettem, akit civilben fogtechnikusként is ismerhetnek.*

Zalavári László

■ – A Rotary egy érdekes, baráti kapcsolat. A szervezet működése különleges, csak ajánlással lehet taggá válni, ugyanakkor egy összejövetelre bárki bemehet. A megalakulás előtti állapotban volt még a helyi szervezet, amikor a baráti asztaltársaságomba tartozó Lovretity házaspár férfi tagja, Zoli mesélt róla, majd megkérdezte, hogy érdekel-e. Eljöttem egy ülésre, akkor még a gyermekkönyvtár épületébe, és dr. Deutsch Ottó főorvos úr, az egész megalapítója, motorja, lelke nagyon baráti módon fogadott. Elmondta, hogy mi a lényege, és az eszmeiség az első pillanatban megfogott. A szervezet alapelve, hogy nincs politika, bár akkor még messze nem ilyen volt a helyzet, mint manapság. Egyedi a szabályzat szerint az is, hogy egy szakmából legfeljebb a tagok 20%-a kerülhet ki, ami egy induló klubnál 2 főt jelentett. Ennek célja, hogy ne egy szűk érdeklődési körű, belterjes társaság jöjjön össze, hanem a különböző foglalkozásbeliek mind hozzák magukkal a saját élményeiket, gondjukat-bajukat. Akadnak olyan, ma már kissé merevnek, szigorúnak tűnő előírások, mint a kötelező heti összejövetel, éves szinten ezek 60%-án jelen kell lenni. A tagsági összetétel miatt egy rendkívül színes társaság volt akkor: az építőtől az orvosig, az ügyvédtől a tanárig, a könyvtárosig sokféle egyén, akiket szinte mind ismertem többé-kevésbé. Ahogy egyre mélyebben kerültünk bele, annál jobban magával ragadott.

– Mikor lettél tag?

– Három évig asztaltársaságként működtünk, mígnem 2001 őszén hivatalosan is megalakult a Rotary Club Baja, tavaly volt a 20. évfordulónk. Nagyon gazdag két évtized áll mögöttünk úgy, hogy a covid miatt elhalasztott jubileumi charter ünnepségre készülvén összeállítottunk egy 10 perces visszaemlékezést, amely fel-felillant egy-egy epizódot, a teljes bemutatására nincs mód. A könyvtárban kezdtük találkozóinkat, mert az akkori igazgató, Matkovits Kornél is tagunk

volt. Idővel váltottunk, mivel a rendszeres vacsorákat nehezen lehetett itt megoldani, így a Sugovica Hotelben folytattuk, majd annak megszűnte után egy darabig a Damjanich utcai halászcserda következett, de most már bő tíz éve, közös megeledésünkre a Malom Club a bázisunk.

– Honnan erednek a szervezet szabályai?

– Az egész Rotary eredete 1905-re nyúlik vissza, amikor is a gengsztervilágot élő, igen színes összetételű Chicagóban, egy teljesen bizonytalan gazdasági és társadalmi állapotban egy 28 éves ügyvéd, Paul Harris tenni akart valamit, és három társával együtt klubot alapított. Olyan értéket próbáltak megfogalmazni, amelyet képesek voltak megvalósítani. Maguk sem gondolták volna, hogy 1920-ra már további észak-amerikai városokban, illetve Európában is létesülnek szervezetek. Magyarországon is befogadták ezt az eszmeiséget, azonban nem sokáig, mert már a Horthy-rendszerben betiltották, mivel túlságosan nyitott volt: sem faj, sem bőrszín, sem vallás nem számított. A helyzet nem változott a második világháborút követően sem; egészen a rendszerváltozásig, 1991-ig

várni kellett, hogy újraéledjen hazánkban a Rotary, Budapesten. Szabály az is, hogy szervezetet csak szervezet hozhat létre, így ezt az Austria Wien Club alapította. Sokáig – a kevés szervezet okán – az osztrák körzethez tartoztak a magyarországi klubok, a kormányzót is utóbbiak adták. Végül 2004-ben értük el idehaza a kellő számú, 25 klubot, onnantól jött létre az önálló magyarországi kormányzóság. Nem volt bajunk a „sógorokkal”, de természetesen egészen más gondok voltak ott, egészen más volt a társadalmi berendezkedés, a stabil polgárság jólétével. Egy haszna volt az együttműködésnek: közös kalapból gazdálkodtunk, és azért az ő lehetőségeik jóval nagyobbak voltak. Hazánkban kívül a két osztrák kormányzósághoz tartozott még Cseh-szlovákia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina is. Idővel ők is önállósultak, illetve Bosznia ma a szerbekkel és görögökkel alkot egy egységet. Ma már ott tartunk, hogy az 55. klub jön létre hazánkban.

Visszatérve Bajára, minket a pécsiek alapítottak, akkori elnökük, dr. Pupp Lajos ugyanis dr. Deutsch Ottó munkatársa volt. Velük azóta is jóban vagyunk, akárcsak a zomboriakkal, kölcsönösen el is járunk egymás rendezvényeire. A Rotarynak van egy fennkölt része, a „barátság”. A taggá válás nem úgy működik, hogy valaki bejön, ketten beajánlják és kész. A feltételek között szerepel a feddhetetlen előélet, a szakmai előmenetel, elismertség és a 4 kérdésből álló próba. Létrejöttünk után, ahogy évről évre fejlődünk, egyre jobb ötleteket, témákat sikerült megvalósítanunk. Nem

Gyakorlat a közös kirándulások (Balog Gábor a kép jobb szélén)

milliárdos ötletekről van szó, kis dolgokból is lehet nagyokat megvalósítani, egy-egy közösségen segíteni. Arra nincs kapacitásunk, hogy magánszemélyek élethelyzetén segítsünk, túl sok igénylő lenne, és nagyon nehezen tudnánk objektíven megítélni azt is, hogy ki mennyire rászoruló.

– *A szervezet sajátossága az is, hogy évente váltják egymást az elnökök.*

– Ez is az alapítókhoz kötődik, minden héten másnak a lakásában találkoztak, ez a rotáció elve, innen ered jelképünk, a kerék is. Nagyobb létszámnál ez már nem megoldható, de hogy legyen benne mozgás, és ne legyen senkinek túlhatalma, az elnökök hivatali ideje mindig egy év, július 1-től a következő esztendő június 30-ig. Ennek nagyon sok előnye van, és mindenképpen arra ösztönzi az adott vezetőt, hogy ez idő alatt próbálja megvalósítani elképzeléseit. Nagyon izgalmas feladat, engem már kétszer megtisztelt a tagság ezzel. Az alapszabályból adódó előregondolkodás okán már azt is tudjuk, ki lesz majd 2024-ben az elnök. A második számú tisztségviselőt, a titkárt nem kötelező cserélni, de az „elhasználódás” miatt itt is gyakori a váltás, mert neki van a legtöbb munkája. A harmadik, talán legfontosabb személy, a kincstárnok intézi a pénzügyeket. A kétszeri helyi vezetői szerepen túl három évig régiós alkormányzóként Pécs, Szekszárd, Baja, Kozármisleny, Kaposvár klubjait kellett évente kétszer körbejárom hivatalból, ezen túl még ha bál vagy valamilyen rendezvény volt, illetve ha a kormányzó megbízott valamilyen feladattal, azt is elláttam.

– *Milyen jótékonyági megmozdulásaitok vannak?*

– Sok tévképzet él rólunk, pl. hogy ez az unatkozó milliomosok társasága – messze nem így van, de természetesen van anyagi vonzata, éves tagdíj, amelynek feléből a klub fedezi a kiadásait, a másik felét befizetjük a központi nemzetközi alapítványnak, amiből – pályázat útján – a többszörösét visszakaphatjuk. A kezdő tagdíj nálunk évi 60 000 forint volt, most 80 000 forint, két részletben. Általában évente 1000-1500 dollárt nyerünk meghatározott célra, szigorú elszámolással. Mi csak úgy nem tartjuk a markunkat, de ha valamit rendezünk, akinek tetszik, eljön, és a belépődíjjal-részvételi díjjal hozzájárul elképzelésünk megvalósításához. Ez egyrészt a társadalmi beágyazódást segíti, másrészt valamilyen adott célja van.

Legrégibbi tevékenységünk a halszabadítás. Az alapítást követő második évben, akkori tagunk, *dr. Mihálovics István* – aki nagy horgász-halász – javasolta, hogy legyen nekünk is egy saját rendezvényünk, a halszabadítás. Először azt sem tudtuk, mi az. Halszaporításból is doktorálni akart, ezért eljárt Homokmégyre,

Olykor egy kis tréfa is befér

ahol egy nagy telep található, és azt javasolta, hozzunk onnan ivadékokat, amelyeket aztán gyerekek itt engednek be a vízbe. Ez a természetvédelemnek nagyon eredeti és igen szokatlan megoldása, de így látványosan felhívhatnánk a figyelmet arra, hogy a kecsge kipusztul a Dunából. Az első évben igencsak nagyvonalú volt a tulajdonos, mert olyan méretű és mennyiségű kecsgét kaptunk, hogy a hátuszójukba tudtunk krotáliát (haljelölőt) tenni. Meghirdettük horgászfórumokon és a médiában is, hogy aki ilyen jelölt halat fog ki, csak annyit tegyen, hogy közölje, hol történt. A harmincból kettő esetében kaptunk értesítést, mégpedig Szerbiából. Azóta ez minden évben zajlik, a kecsgén túl a bajai kereskedőktől is kapunk mindenféle halakat. A gyerekeknek nagy élmény, hogy a halat nemcsak kivenni, hanem betenni is lehet a vízbe. Kísérőprogramként rajzversenyt és mást is tartunk, hogy többféle élmény legyen. A már 17 alkalommal megtartott rendezvény híre elterjedt az ország Rotary Clubjaiban, számon tartják, hogy a bajaiaknak „elment az esze”, mondván engedik a halat, nem fogják... A halszabadítást közös halászlésés követi. Sajnos az elmúlt két év vírushelyzete miatt ez a rendezvény is elmaradt.

A helyi kulturális élet megsegítésére régóta rendezünk hangversenyeket neves fellépőkkel, akik igencsak karcsú tiszteletdíjért – vagy akár anélkül is – vállalják a szereplést egy szűk, de igényes közönségnek egy-egy szép estét szerezve. A szervezésben legfőbb segítségünk volt külsősként a közelmúltban elhunyt *Bellyeiné Horváth Györgyi*, aki igen elismert szakember volt a csellóművészetben, és komoly ismerettséggel is rendelkezett.

Novemberben tartjuk jótékonyági bálunkat, amelyet sokan megszólalnak a magas belépődíj miatt, de itt a költségek sokat elvisznek, viszont a bevétel megmaradó kb. egyharmadát mindig jótékony célra fordítjuk. Idén az a

különleges helyzet fordul elő, hogy kettőt is szervezünk, a vírus miatt elmaradtat április 23-án, a szintén mostanra halasztott 20 éves jubileumi charter ünnepségünk után pótoljuk (*időközben mindkét esemény sikeresen lezajlott – a szerk.*).

Egyik tagtársunk látszerész, ő szembesült azzal, hogy rengeteg gyermeknek lenne szüksége szemüvegre, de a család nem engedheti meg magának, a tb-támogatás pedig elég alacsony. Saját erőből 30 általános iskolás gyerek megsegítését vállaltuk, de sajnos ennél sokkal több rászoruló akadt, ezért a következő pályázatunkat arra a célra adtuk be, hogy újabb kvótát szeretnénk nyitni. Alapvetően jótékonyágaink fő kedvezményezettjei a gyerekek.

A téli időszakban zajló ételosztásban évek óta részt veszünk, a szervezők már számítanak is ránk, azaz megbízhatóan tartanak minket. Évszakonként zajlanak a futóversenyeink, most éppen a tavaszváró, amely megmozgatja az embereket, a befolyt nevezési díjakból pedig fiatalok sportolását, utazását tudjuk támogatni. A legtöbb résztvevőt mozgósító iskolák sporteszközöket kapnak (az *V. Rotary Tavasz Jótékonykodási Futás május 21-én lezajlott – a szerk.*). A jelenleg legégetőbb helyzet az ukrajnai háború okozta menekültség, ahol a magyarországi Rotary az elsők között sietett segíteni, a nyíregyházi és a kiskvárdai szervezet közvetlenül is, tevételesen éjjel-nappal tevékenykednek, a többiek pedig a háttérből, anyagi, tárgyi támogatásokkal. Itt Baján egy menekült, csonka családot is támogatunk.

Tevékenységünk elismerésként 2019 decemberében a képviselő-testület döntése alapján a *Baja Város Szociális Feladatai Ellátásért* kitüntetését vehettük át.

– *A rotarys hétköznapiak hogyan telnek?*

– Működésünk része a klubszolgálat, melynek keretében minden tag maga vagy szer-

vezésében más külsős személy tart egy előadást, netán a több mint 1200 hazai Rotary-tag valamelyikét kéri fel erre. Tartott előadást egy volt washingtoni nagykövét is a hétköznapjairól – politikamentesen. Aki eltölt néhány évet külföldi országokban, az olyan dolgokat is megismer, amelyeket turista sosem. Tiszteletbeli tagjaink közé tartozik egy másik korábbi diplomata, *Szentiványi Gábor* is. Tevékenységünk része még a klublátogatás, amikor hozzánk jönnek, vagy mi megyünk másokhoz; fontos a személyes kapcsolatok tartása, amire én nagy hangsúlyt helyeznék. Az elmúlt 10 év számítógépes fejlődése okán visszaszorultak a személyes találkozások, pedig amikor már a zsebünkben van az egész világ, mindennél fontosabbnak tartom, hogy hetente 22 ember összejöjjen, és meghallgassa-lássa a másikat. Ennek része immár a közös kirándulás is. Annak idején még második elnökünk, *Gorondy István* (aki aztán közéleti szerepvállalása miatt kilépett) meghívta a tagokat családostul kis birtokára egy kerti összejövetelre, hogy ismerjük meg jobban egymást. Ez olyan jól sikerült, hogy hagyománnyá vált. Ennek továbbvitele lett a közös kirándulás, amelyet eleinte pünkösdkor tartottunk, mert akkor plusz egy szabadnap volt, így nem kellett szabadságot kivenni. Idővel viszont váltottunk, mert ilyenkor az országban alig akad hely, mindenhol zsúfoltság van, ezt elkerülendő áttettük az ünnepet követő hétvégére, ami idén június 10-e. Elnökünk javaslata alapján eredetileg Szatmár-Bereget terveztük meglátogatni, amely egy kevésbé ismert tájegység, a tagok túlnyomó része sem járt még ott, lévén eléggé messze is van. A történelem azonban másként intézkedett, kitört a háború a szomszédos Ukrajnában, így villámgyorsan kellett átszervezni, hogy a lényeg, a társas együttlét megmaradjon. Így aztán most az ország éppen ellenkező végébe, Sopronba megyünk.

– Egy ideje már hölgyek is „színesítik” a klubot

– A Rotaryba hosszú évtizedekig csak férfiak léphettek be, mígnem „felláadtak” a hölgyek, és az Egyesült Államokban 1978-tól lehetnek tagok, sőt ma már tiszta női klub is működik. Mi itt Baján sokáig nagyon konzervatívak voltunk, tartottuk a régi alapelveket, némileg „csúnyán” azt mondtuk, ha lesz két nő ajánló, akkor lehet női tag... Jött „ifjú titánként” új társunk, *Sarlós István*, aki annyira aktív és hasznos tagja volt szervezetünknek, hogy hamar elnök is lett. Vezetői célkitűzéseként megfogalmazta a nők felvételét – ma már három tagunk van a gyengébbik nemből. (István érdekes módon lépett be, előadást tartott egy tengeri csatáról – ez a hobbija –, amely annyira magával ragadó volt még a történelmet tán nem annyira kedvelők-

Nagyon fontosak a kapcsolatok más városokban működő Rotary Clubokkal

nek is, hogy rendszeres vendégünk lett, mígnem azt mondtuk, hogy ha már ilyen gyakran van nálunk, lépjen be, a próbaidejét letöltötte, megismertük már.) Természetes módon eleinte a hölgyek is tartottak attól, hogy ennyi férfi közé bekerüljenek, de végül is jól jártunk velük, nagyon nagy szükségünk is van rájuk. Akárcsak a tagság frissítésére, ami a jelenlegi és minden következő elnök feladata is. Amikor kezdtünk, a korelnökök 60 év körül jártak, míg az akkori „fatalok” mára már a 70-es éveikben járnak, ezért is szükség lenne új, fiatalabb tagokra, hogy a közösség gyarapodjon, illetve hogy egyáltalán fennmaradjon. Olyan, 40-es, 50-es éveikben járó személyekkel szeretnénk bővíteni, akik már biztos anyagi-családi háttérrel rendelkeznek, és van elég erejük másra is.

Az idei év menetrend szerinti eseménye a július elsejei elnökváltás láncátadó ünnepsége. Ezt egy ugyancsak közös családi vacsora követi, melyre társklubokat is meghívunk, általában a közelebbi városokból jönnek el erre. Nekünk van egy óriási vonzerőnk, mégpedig a bajai halászlé, amelyért van, aki 300 kilométert is hajlandó autózni. A vírus elmúlt két esztendejében, a legsúlyosabb időszakokban online találkoztunk, arra törekedtünk, és az elnök legnagyobb kihívása is az volt, hogy összetartsa ezt a társaságot. Tartottunk online előadásokat is, és rájöttünk, hogy ezúton még Budapestről, vagy máshonnan is lehet. Előfordult, hogy országos internetes előadást hirdetett meg az egyik pesti klub. Mi, akik nem ebbe a számítógépes világba születünk, idővel rájöttünk, hogy ez nem is olyan rossz. Kanadában élő társunk is bekapcsolódhatott, a világhálón, mindig elmondta, ott milyen éppen a vírushelyzet. Niagara Fallsban lakván egy kanadai-amerikai közös klub tagja.

– Leglátványosabb jelenléteket a városban a Tapintható-Láthatatlan dombormű a Szent-

háromság tér sarkán.

– Valóban ez a szó szerint legkézzelfoghatóbb nyomunk a nyilvánosság előtt, és pénzügyileg is a legjelentősebb. Ez a térplasztika alapvetően a vakoknak-gyengén látóknak nyújt egy lehetőséget, hogy valami képet alkossanak az őket körülvevő épített világról. A helyiek és Bajára látogatók is előszeretettel tekintik-tapintják meg, és nemcsak az érintettek közé tartozók. Megvalósulása *Csuvár Zoltán* barátunknak, tagtársunknak köszönhető, ő viselte szíven ennek megvalósítását. Az országban az első tíz között létesült, ma már nagyon sok ilyen található a Rotary Clubok jóvoltából. Átadása *dr. Beke Zsolt* elnökségére esett, készítője pedig *Szabó Áron* szobrászművész. (Vele áprilisi számunkban olvashattak interjút – a szerk.) Ezen kívül fizikai jelenlétünk a városban a Türr-emlékműnél található. *Pestuka Tibor* tagtársunk egy külföldi útja során, egy egzotikus helyen, egy földrajzi ponton látott egy Rotary-emlékművet. Nekünk nincs sem Baktérítőnk, sem Ráktérítőnk, viszont itt van a Duna és a Sugovica találkozása, amely városunk jelképe. Ezen ötlet alapján valósítottuk meg ezt az emlékművet, hogy aki idelátogat, annak legyen képe arról, hogy ahová kitekint, mi van mögötte. Az itt található vízrendszer és természeti környezet sokkal több annál, mint amit első pillantásra lát. Harmadik, élő múltunk a gyermekkönyvtár udvarán az alapítás öröme, 2001. november 10-én elültetett nyírfa, amely azóta igencsak szépen megnőtt.

– Végezetül mesélj magadról is!

– Családom nem tősgyökeres bajai, mindenképpen jött valahonnan, a mai Magyarország, illetve a Délvidék több pontjáról. Életemet nagyban meghatározta anyai nagyapám, *Heiszler István*, aki fogtechnikus volt; *Magdolna* lányát édesapám, *Balogh Attila* vette el. Benőszülén

a családba, pályaválasztása adta magát, mivel eredeti munkahelye, egy méteráru-kereskedés Budapesten megszűnt a történelem viharában, és valahogy Bajára sodródott. Az '50-es években „maszek” volt, annak minden előnyével és hátrányával. Otthon dolgozott, így kisgyermekkoromtól rálátásom volt arra, mit csinál, és nagyon megfogott ez a szakma. Minden ellenállását le kellett győznom, hogy a nyomdokaimba léphessek, mert nagyon nem akarta az érthető nehézségek miatt. Végül is elfogadta, és érettségi után, 1970-ben nála lettem tanuló, majd a két éves képzés végeztével „vándorútra” küldött. Ötven évvel ezelőtt egyetlen állami cég létezett 42 telephellyel, és a budapesti központban jelentkezvén, Balatonboglár vagy Szekszárd közül utóbbit választottam pályakezdésre. Egy év után kerültem vissza Bajára, a fogtechnikai vállalat 36. számú kirendeltségébe, ahol 11 évet húztam le jóban-rosszban. A mai napig kellemes érzéssel gondolok vissza a jó közösségre. A '80-es évek elején jelentősen megváltoztak a jogszabályok, lehetővé vált segítő családtag alkalmazása, ami jogokkal nem járt, csak adózási kötelezettségekkel, de a nyugdíjba nem számított bele. Amikor 1989-ben lehetővé vált a cégalapítás, a megyében elsők között jegyezték be a kft.-nket, mivel szerettem volna „betörni” a biztosítási piacra, amely óriási és kimeríthetetlen forrása volt addig az állami cégnek. A szektorsemlegességi törvény megjelenése után egy évnyi kemény harcra került, amíg elfogadtak, és egészen 1995-ig egy bevált, folyamatosan fejlődő együttműködés alakult ki, amelyek a Bokros-csomag vetett véget, a térítési díjak erőteljes csökkentésével. Két évbe telt, amíg egyenesbe kerültem, sajnos 5-6 évente, amikor pénzre volt szüksége az államnak, az egészségügy volt a „bőszeg-szaru” – amit mindig megérettünk...

– *Menet közben családos ember lettél.*

– Még 1975-ben megnősültem, elvettem *Siskó Katalint*, született két gyerekünk. A sors úgy hozta, hogy *Noémi* lányom immár a 4. generációs fogtechnikus a családban, ő már nagyot lépett előre, igaz, a lehetőségei is sokkal jobbak voltak. Az MNÁMK-ban szerzett német nyelvtudással, három éves gyakorlattal rendelkező, végzett fogtechnikusként sikerült német állami támogatással kijutnia másfél évre Erlangenbe, Nürnberg mellé. Helyben megalapozott tudását ott sikerült hatványra emelnie. Hazatérte után néhány évvel Budapesten nyitottunk egy fióklabort, ahol élvonalbeli, újdonságnak számító számítógépes technológiát vezetett be, messze meghaladva az én

Amstadt Áron sakkszimulánt ad a klubtagoknak

korábbi „kézimunkámat”. *Dávid* fiam 18 éve a Generali Biztosítónál dolgozik, ő is sikeres ember.

A feleségem gyógyszerári szakasszisztensként dolgozott, a 90-es évek elején, a patikák magánosításakor látható volt, hogy összeomlik az addigi állami rendszer, nem lesz szükség annyi dolgozóra. Ezt megelőzendő, hogy ne legyünk kiszolgáltatott helyzetben, családi okból is, nyitottunk egy gyógyszerészetes eszköz-boltot, mert ez az ellátás Baján megoldatlan volt, és Kecskemétre vagy Budapestre kellett menni a kisebb-nagyobb eszközökért. Először egy kis, dohányboltnyi üzletünk lett, mert nem tudtuk előre, hogy mennyire válik be. Idővel bővítettük a helyet, majd átköltöztünk a Tánccsics

utcába, ahol azóta is működünk, feleségem nyugdíjasként is tevékenykedik.

Furcsa pálya a miénk, akkor dolgozunk, amikor van megrendelés, előre sohasem tudni, hogy az mi, mennyi és mikorra kell, általában mindig sürgős. Ha meg akarunk élni, sokat kell vállalni, ebből adódóan nincs biztos időbeosztás. Gyakorlatilag úgy éltem le ötven évet, hogy a családomon kívül semmi hobbi nem fért bele, így önhibámon kívül elég színtelenre sikeredett az életem. Nagy társaságunk volt ugyanakkor, amelyet sajnos megtizedelt az idő. Amikor tudtam, szívesen olvastam, elmentünk színházba. A mai napig dolgozom, messze nem annyit, mint régen, egykori kiváló tanuló, ma munkatársam viszi tovább az anyacég nagy részét. ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP**

BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából 4.

Vásáry Tamás 50-es évekbeli hangversenyéről

Közzéteszi: Marosvásárhelyiné Gergely Anna

■Édesanyám mesélte több alkalommal, hogy milyen zenei élményekben volt része hosszú élete során. Szülei révén ismerte és hallotta a bajai értelmiségiek alkotta vonós- négyes házi muzsikálását, és mivel édesapja, *Békei Sándor* több hangszeren is tudott játszani – mikor mire volt szüksége a zenekar- nak –, a két világháború között működő városi zenekar szerepléseit is figyelemmel kísérte. Későbbiekben a férje, *Gergely József* (az édesapám) is hegedült a bajai Vízügyi Igazgatóság által fenntartott vonósenekarban, amelynek a 70-es években *Bolberitz Tamás* volt a karnagya.

Szinte természetes volt, hogy én is zeneiskola- lás leszek. Ők azt szerették volna, ha hegedül- ni tanulok, de én a zongorázást választottam. Olyan zenetanáraink voltak, mint *dr. Aszalós Endre*, akiből művészettörténész lett, és ked- ves felesége, *Tünde* asszony. A zene szeretete áthatotta jövőbeli családom életét is: a gyere- keim ének-zenei iskolába jártak, *Adri* lányunk rövid ideig zongorázott, *Attila* fiunk tehetség- gesen fuvolázott, a zene szeretete mindvégig megmaradt bennük is.

Visszatérve édesanyámhoz: egyik kedves emlékémet szeretném megörökíteni, mert úgy érzem, hogy szorosan kapcsolódik a bajai zenei élethez, kár lenne feledésbe merülnie ennek a történetnek. Az emlék felidézésére konkrét oka is volt: a Magyar Rádió egyik adásában hallotta a világhírű zongoraművész és karnagy *Vásáry Tamással* készített interjút, amelyet nagyjából le is jegyeztem, amit szer- retnék elmesélni az olvasóknak.

Édesanyám ezt jegyezte fel az adásból. *Vásáry Tamás* valahogy így kezdte a mondan- dóját, amelynek vezérgondolata a következő volt: „*A fény legyőzi a sötétséget, ebben hiszek, meg abban is, hogy az Isteni szellem bennünk van. Az ember egója az Isten és a világ között van. Én leborulok a szellem előtt. A szellem és az anyag magában még nem művész, te magad inspirálsz. Ha hallgatom Mozar- tot vagy Bachot, a szellemiségük van jelen. Hagyom magamat, hagyom a lélek csodás szellemi megnyilvánulását, ez boldogságot is jelent számomra. A „nagyokka!” töltöm az időmet, valaki mindig ott van a másvilágból. A világ a véletlenek halmaza..., amit én kaptam, azt adni kell másoknak is...*”

Tiszteld a szenvedéseidet is – mondta be- fejezésül Vásáry Tamás –, példaként említette Krisztust, aki a keresztfán is képes volt sajnálni

a hóhérait. A művészet kimeríthetetlen, ahogy az emberi élet is a maga teljességében.”

A sebtében lejegyzett mondatok – bár hi- ányos a gondolatmenet – megfogták édes- anyámat és engem is. *Vásáry Tamás*t nem- csak a művészete, hanem emberi-erkölcsi tar- tása is jellemzi: nagyfokú odaadás van benne az Ember és a Zene iránt, ezt a közönsége is megérzi hallgatása közben, akár zenél, akár „csak” beszél, mindig a teljességre törekszik.

Visszatérve az emlékhöz. Édesanyám szoros kapcsolatban állt a Tanítóképző igazgatójával, *Meleg Józseffel* (én akkor az intézet gy- akorlójába jártam) és a zeneiskola tanáraival, nemcsak zeneszeretete miatt, hanem azért is, mert mindkét iskola Szülői Munkaközössé- gének vezetője volt.

Így mesélte: „*Recska Ilonka* zongoratanárnő a Zeneiskola igazgatója volt több éven ke- resztül. Kapcsolatai révén került szóba, hogy a Pécssett szereplő fiatal *Vásáry Tamás* átjön Bajára, és ad egy koncertet a város közönsé- gének. *Recska Ilonka* és én voltunk a foga- dóbizottság, ez 1953-54-ben lehetett, már nem emlékszem a dátumra, de nem is ez a lényeg. Izgalmas várakozás volt, mert egy fiatal, »csodagyermekként« is országszerte ismertté vált embert vártunk, és örömmel töltött el, hogy a maga valójában is megis- merhetjük őt közelről. Amikor a 20 év körüli fiatal zongoraművész megjött, úgy viselkedett és beszélt, mintha már mindig is ismert volna bennünket.”

A hangversenyt a Bajai Tanítóképző Intézet nagytermébe terveztük, mert ott volt igazán jó zongora, és az intézet vállalta az elszálláso- lását is. *Vásáry Tamás* első kívánsága az volt, hogy megnézhesse a zongorát, kipróbálhassa a billentyűzetét, hangszínét, de megnézte a termet is, ahol a közönsége ülni fog. Mi Ilonkával vártuk: mit fog szólni, mi az első benyomása a körülményekről és a zongoráról: „*Jó lesz, jó lesz! – mondta –, most voltam Pé- csett, szétvertem a zongorájukat, annyit kellett játszani, de nagy örömmel tettem!*» Mi Ilon- kával azt reméltük, hogy ez Baján is így lesz!!

Estére a nagyterem zsúfolásig megtelt, mi boldogok voltunk az egyre gyarapodó közön- ség láttán, és még pótszékeket is be kellett tenni, a folyosón állókról nem is beszélve. Azt elmondhatom, hogy Baján élt egy viszonylag nagyszámú zeneértő ember, akik szívesen jár- tak hangversenyekre, amikor csak tehették. Így maradt emlékezetes az is, amikor *Bartók Béla* járt Baján, hangversenye helyét egy róla elne- vezett terem őrzi a Duna Szállóban. *Vásáry*

Vásáry Tamás mint fiatal zongoraművész

*Tamás*t a színpadon *Recska Ilonka* igazgatónő üdvözölte. A fiatal zenész mosolygósan nézte a közönséget, majd ránézett a zongorára is, és elkezdte mondandóját: „*Nem jártam még Baján, még nem találkoztunk személyesen, de nagyon örülök, hogy ilyen telt ház vár rám, ennyien kíváncsiak a zongorajátékomra. Gyermekként kezdtem a zongorázást, éreztem, hogy a zene lesz életem célja, és mindent megteszek, hogy az emberek megszeressék, hogy korunk emberei megismerjék azoknak a nagy művészeknek a szellemiségét, érzés- világát, akik ezeket a műveket létrehozták, műveikben a géniuszuk teljes mértékben meg- nyilvánul.*»

Ez *Vásáry Tamás*nak sikerült. Az akkori fia- talember tele volt érzélemmel, lelkesedéssel és ez a közönséget is áthatotta, izgatottan várták a hangversenyt. Tomboló taps fogadta az est végén a művészt, aki akkor hozzátette: „*Ha valaki ráér holnap délelőtt és kíváncsi arra, hogyan szoktam gyakorolni, szívesen fogadom ebben a teremben, engem nem zavar, ha a hallgatóságom részese lehet egy-egy mű tol- mácsolásának kidolgozásában.*»

Mondanom sem kell, hogy másnap délelőtt is hasonló élményben volt részünk, ha nem is olyan elegáns formában, mint előző este, de áhítattal hallgattuk, hogy ez a fiatalember ho- gyan műveli a csodát. *Vásáry Tamás* mindent élénken megfigyelt, benyomásait elraktározta, magába szívta azokat, hogy minél teljesebben vissza tudja adni a nagy művészek alkotása- iban.

Láttuk rajta, hogy boldog és elhatározott ember, hogy játékaival el tudja vezetni a hall- gatóságát egy olyan közegbe, amelyet akkor ő teremt meg a zongorázásával, és nemcsak a szerzők, de a saját érzései gondolatai és Szel- lem világába is. Felejthetetlen élményben volt részünk azon a két napon. ■

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából 11.

A háziipar fellendülése Baján az 50-es évek elején

Mayer János

■ Az 1948-as „fordulat éve” után Magyarországon az ipar és kereskedelem irányítása is központi, állami kézbe került, a korábbi kisvállalkozások nagy részét is magába olvasztotta a szovjet mintájú tervutasításos rendszer. Az újonnan létrehozott könnyűipari nagyüzemek azonban nem tudtak azonnal magas minőséget produkálni, sőt, számos mindennapi szükségletet sem tudtak kielégíteni, így aztán az állam – ha más szervezeti keretek között is – kénytelen volt igénybe venni egyes dolgozók otthon végezhető, kézműves jellegű munkáját, még ha az értékesítés és a munka megfizetése az állami modell szerint történt is.

Az ún. háziipari szövetkezetek létrejötte azzal függött össze, hogy az 1940-es, 50-es évek fordulóján számos kézművest – a magánszektorban való munkavállalóként – kuláknak minősítettek, és fokozott beszolgáltatási teherrel sújtottak. Ezen túl a női munkavállalás kérdését országos szinten is meg kellett volna oldani, de az 50-es évek elején ez még nem sikerült. Ezzel is összefügg, hogy ekkor országszerte gomba módra jöttek létre háziipari szövetkezetek, amelyek főleg népművészeti jellegű tárgyakat állítottak elő. 1953-ra megalakult a munkájukat koordináló *Háziipari Szövetkezetek Országos Szövetsége (HISZÖV)* és a *Népi Iparművészeti Tanács (NIT)*. Előbbi gazdaságilag, utóbbi művészeti szempontból irányította a termelési folyamatokat. A központosított rendszer ellenére mindez nem volt teljesen haszontalan, hiszen ez a termelési forma biztosította számos, művészi színvonalú kézműves tevékenység továbbélését (pl. a méltán híres halasi csipke vagy a decsi szőttés is háziipari formában készült), és munkalehetőséget biztosított számos nőnek, akik – többnyire politikai okokból – nehéz helyzetbe kerültek, vagy megélhetési gondokkal küzdöttek. E szövetkezetekben általában a helyi tradíciókra épülő, értékalkotó munka, egyben mégis piaci igényeket kielégítő tömegtermelés folyt, bár – különösen az ötvenes években – ez egyfajta ellentétben állt egymással: a minőségi termékeket idehaza csak kevesen tudták megfizetni. Az 1950-es években a szövetkezetek még csak profiljuk

kialakításánál, az ismeretanyag bővítésénél tartottak, virágkorukat az 1960-as években élték meg. Az 1980-as évekig a szövetkezetekben a népi iparművészeti és háziipari termelés folyamatos növekedése volt tapasztalható. Országosan közel 50 ezer embert foglalkoztattak 100-nál is több népi iparművészeti és háziipari szövetkezetben, ezek termelési értéke ekkor a fénykorban a 3,5 milliárd forintot is elérte. Ezt követően termelésük és a termékeik iránti kereslet is csökkenésnek indult, számos olcsóbb, de jó minőségű tömegáru megjelenésével a piaci igény csökkent a kézműves termékekre, és több helyen a korábbi árutermelő tevékenység műkedvelő, szakköri formába szorult vissza. A háziipari szövetkezetek többsége a rendszerváltás idején szűnt meg végleg.

A forrásunkban megjelenő korszakot *Benedek Krisztina* az alábbiakban jellemzi: „1951 és 53 között nagy számban jöttek létre a háziipari szövetkezetek, és 1955-ben, amikor a más típusú szövetkezeti formák felbomlottak, a háziipar volt a legdinamikusabban fejlődő szövetkezeti ágazat. Ennek okai egyrészt a külföldi piac gyorsan növekvő kereslete a háziipar kézzel dolgozó ágazatainak termékei iránt. (Az ötvenes évek közepén a szövetkezetek exportjának 40%-át a háziipar adta.) A háziipari szövetkezetek termékei nyersanyag szempontjából ol-

csoúk voltak, mert részben természetes alapanyagokat, részben egyes ágazatok maradék és hulladék alapanyagait is hasznosították, így elkerülhették az alapanyag-ellátásból származó termelési-ésést. A háziipar számára mindig volt olyan használható munkaerő, amit nem kívántak a központosított foglalkoztatáspolitikában máshova csoportosítani. A munkaerőt igen olcsón foglalkoztatták, 1953-ban az egy főre eső munkabér a fele volt a többi szövetkezeti ipari munkabérnek. A szövetkezetek szervezője a legtöbb esetben a helyi értelmiség volt, emellett belépésre ösztönözték a Népművészeti Intézet által felfedezett »népi alkotókat« is. A szövetkezeti munka bedolgozó rendszerre épült. Ez azért volt előnyös, mert nem kellett nagy központi műhelyt fenntartani, hanem csak az alapanyag kiadásához és az elkészült áru átvételéhez volt szükség helyiségre. A munka beindulásával a prosperáló szövetkezetek saját épülethez jutottak, ahol már központi műhelyt, árukiadó és átvevőhelyet, csomagoló és raktárt is fenn tudtak tartani. A szövetkezetek tagsága tehát állt a benndolgozókból, akik a központi műhelyekben dolgoztak, és a bedolgozókból, akik otthon, esetenként a saját eszközükkel dolgoztak. [...] A szövetkezeti termékeknek méreteikben a standard méretekhez, az eladhatóság kedvéért a kereslet, a kereskedelem, de

A szővés népi hagyományait a háziipar mentette meg

előfordul az is, hogy egy-egy kereskedő ízléséhez kellett alkalmazkodniuk. A termelés legfőbb irányítója a megrendelés volt. Ezt belföldre a Népművészeti és Háziipari Vállalat, külföldre a HONGARPCOP, HUNGEXPO koordinálta. A megrendelők meghatározták a termékek típusát, színét, méretét. [...] A termelésben sorozatgyártás folyt. Itt a nehézséget az anyagbeszerzés, a megfelelő minőségű és színű alapanyag beszerzése jelentette.” (Benedek Krisztina: *Kézművesség, népi kézművesség*. In: *Mesterségem címere – A használható hagyomány, a népi kézművesség stratégiája I.* 2013. 32–41.)

Az alább idézett személyt Münchenben faggatta a Szabad Európa Rádió, miután 1954. május 20-án törvényesen elhagyta az országot, és Nyugat-Németországba került. (A szövegből egyértelműen nem derül ki, de ez alighanem úgy volt lehetséges, hogy német származásúként ún. családegyesítést kérelmezve csatlakozhatott ekkor már – menekülés vagy kényszerű kitelepítés folytán – nyugaton élő rokonaihoz. Más módon a törvényes kivándorlás ebben az időben nem nagyon volt elképzelhető.) Az interjú készítése idején 48 éves hölgy korábban Vaskúton élt, férjét a háborúban veszítette el, így alighanem alapvető egzisztenciája is veszélybe került a németeket kiemelten sújtó földreform, majd az államosítások után. (Földjüket állítása szerint 1948-ban elkobozták, ezt követően költözött Bajára.) Így a dokumentumban idézett munkalehetőség minden bizonnyal igen jól jött számára a kedvezőtlen feltételek ellenére is. Élményeit 1954. augusztus 19-én, magyarul mondta el a rádió munkatársának. (A dokumentum kisebb helyesírási hibáit javítottuk.)

„A háziipari szövetkezetek ma sok ezernyi olyan ember számára jelentik a fő, sőt, gyakran az egyetlen megélhetési forrást, akiket a rendszer korábbi létalapjából kiforgatott. Segélyüktől megfosztott hadiözvegyek, rokkantak, nyugdíjuktól elűtött idős közalkalmazottak, volt deportáltak és földönfutóvá tett gazdacsaládok tagjai, akik idős koruk, rossz egészségi állapotuk és megbélyegzett társadalmi helyzetük miatt máshol nem tudnak elhelyezkedni, mind háziipari munkával próbálják fenntartani magukat. Sok olyan családtag is vállal háziipari munkát, akinek dolgozó hozzátartozói nem keresik meg a létminimum fenntartásához szükséges bért sem. A háziipari munka kis szorgalommal és ügyességgel bárki által könnyen elsajá-

Sokan beletanultak a kézműves mesterségekbe

títható, a szövetkezetek pedig semmiféle kádemehezséget nem támasztanak a felvételre jelentkezőkkel szemben.

A legtöbb háziipari szövetkezet két-három évvel ezelőtt kezdte meg működését, igen szerény keretek között. A kormányzat kezdetben nem sokat törődött velük, fejlesztésükről az ötéves tervben megfeledeztek. A háziipari szövetkezetek azonban rövidesen mégiscsak magukra vonták a figyelmet. Jó minőségű, tetszetős és művészi kötött holmijaik, kézimunkáik, szőnyegek stb. minden tekintetben felülmúlták a nagyiparilag előállított hasonló árucikkeket. A háziipar termékei ennek ellenére a belföldi piacon csaknem eladhatatlannak bizonyultak, az átlagos magyar dolgozó nem tudta megfizetni azokat. Így próbálkoztak meg a külföldön való értékesítéssel. A mintadaraboknak itt olyan sikerük lett, hogy a külföldi megrendelők egyre nagyobb számban adtak megbízást különböző magyar háziipari cikkek tömeges szállítására. A háziipari szövetkezetek ezzel fontos valutaszerző vállalkozássá léptek elő, és a kormányzat most már nagy gondot fordít arra, hogy a szövetkezeti dolgozókból minimális bérért minél több művészi iparcikket préseljen ki.

A bajai háziipari szövetkezet 1952 augusztusában alakult. Kezdetben csak egy kis kötődéssel és szövőműhellyel rendelkezett, árucikkeit is az Árpád tér 5. szám alatti helyiségében hozta forgalomba. Megalakulása után rövidesen gyors fejlődésnek indult. 1953 elején a kötődét a Petőfi Sándor utcába, a volt Rédelyi-féle tejcsarnok helyiségébe költöztették át. Elárúsítás céljaira a Kossuth

Lajos utcában nyitottak üzletet, és külön anyagraktárt is létesítettek a Krailler Frigyes utcában.

1953 elején kezdődött meg a bedolgozó tagok toborzása is. A szövetkezet nagyobb megrendelést kapott kötött szövetű árucikkekre, így boldogan felvett minden jelentkezőt, tekintet nélkül arra, hogy megfelelő gyakorlattal vagy megbízható káderlappal rendelkezik-e. Az év derekán a szövetkezet újabb háziipari cikkek gyártására is áttért: szőnyegszövő, kosárfonó, játékkészítő részlegeket szerveztek, és a munkába bekapcsolták a háziiparokról korábban híres környező falvakat is, mint pl. a szőnyegszövéséről ismert Szeremlét.

A bedolgozó kötőnők helyzete

A szövetkezet mintegy 120 bedolgozó kötőnőt foglalkoztat. Szinte kivétel nélkül mind idősebb, egykor jobb viszonyok között élt középosztálybeli asszonyok, akik háziipari munkából tartják fenn magukat, vagy járulnak hozzá családjuk eltartásához. Magam, mint semmiféle állami segélyben nem részesülő hadiözvegy, 1953 februárjában olvastam a szövetkezet felvételi hirdetését, és jelentkeztem bedolgozó kötőnőnek.

Az alkalmaztatás minden különösebb nehézség vagy formáság nélkül ment végbe. A szövetkezeti irodában közölték velem, hogy két hónapi próbaidő után véglegesítenek. A véglegesítés azonban nem jár semmiféle kötelezettséggel a szövetkezet számára. A munkaviszonyt bármikor, minden felmondási idő nélkül megszüntetheti. Az azonnal felmondási joggal azonban én is bármikor élhetek. A véglegesítés csupán annyi előnyt

jelent, hogy a később felvételre kerülőkkel szemben foglalkoztatás tekintetében előnyt élvezek. A szövetkezet a szerződésben nem vállalt felelősséget azért sem, ha anyaghiány vagy bármely más ok folytán hosszabb-rövidebb időn át nem tudna munkát biztosítani számomra. SZTK-járulékot (SZTK: szakszervezeti társadalombiztosítási központ, az 1950-es években az állami társadalombiztosítás megfelelője volt – a szerk.) a szövetkezet csak akkor fizet értem, ha a keresetem állandóan meghaladja a havi 200 forintot. A próbaidő letelte után legkevesebb heti 3 pár kesztyű kézzel való megkötésére kellett köteleznem magam.

A szövetkezet ebben az időben havi 1200 norvég mintás női kötött kesztyű megkötésére kapott megbízatást, amelyet általam ismeretlen külföldi országba exportáltak. A gyártás 1953 eleje óta, változatlan havi kontingens mellett, azóta is megszakítás nélkül folyik. A kesztyűk megkötéséért a szövetkezet páronként 18 forintot fizetett a bedolgozó kötőnőknek. Mivel legtöbbjüknek még más tennivalójuk is akadt (háztartás, egyéb alkalmi munka), csak kevesen tudtak az előírt három párnál többet megkötöni. A munka igen megerőltető és szemrontó volt. A bonyolult minta mellett kora reggeltől késő estig legfeljebb egy pár kesztyűt lehetett elkészíteni.

Mintát és fonalat a szövetkezet bocsátott a kötőnők rendelkezésére. Hetenként egyszer, hétfőn délelőtt 8 és 12 óra között kellett bemennem a szövetkezet raktárába, hogy a kész munkát leadjam, és a következő hétre való nyersanyagot átvegyem. A kesztyűkhöz olyan finom gyapjú anyagot bocsátottak rendelkezésre, amelyet nyilvánosan sehol, semmilyen üzletben sem lehetett volna beszerezni. Vigyáztak is nagyon az anyag leszámolására, és a kész beadásakor még a hulladékot is grammra [pontosan] le kellett adni. A kesztyűk és a hulladék súlyának pontosan egyezniük kellett az előző héten kiadott fonál súlyával. Előfordult, hogy egyes kötőnők a hulladékból apránként megkíséreltek valamit félretenni maguknak, és a súlyhiányt úgy pótolták, hogy a visszajáró fonat [sic! Helyesen valószínűleg: fonatot] vékonyan egy fadarabra vagy más súlyosabb tárgyra csavarták fel. Az átvevő azonban nem lehetett megtéveszteni, a csalásra azonnal rájött, és az illető azonnal elvesztette munkáját. A kesztyűk kétféle színösszeállításban készültek: fehér-kék,

A háziipar sok deklasszáldott nőnek adott munkát.

fehér-piros stb. mintázással. Kellemetlen volt, hogy a megszokott mintát időnként változtatták, és ilyenkor igencsak iparkodni kellett, hogy a vállalt mennyiséget időre el tudjam készíteni.

Anyaghiány miatt többször előfordult, hogy munkakiesés állt elő. Így pl. 1953 júliusában és 1954 januárjában két héttig sem tudtam dolgozni, mert nem volt fonál. Ajánlatos volt hétfő reggel korán bemenni az átvevőbe, mert a későn jövők gyakran nem jutottak anyaghoz. Az átvétel gyors és szakszerű volt, a selejtes munkát nem fizették, de ilyen nem is fordult elő, mert csak olyanokat alkalmaztak állandó bedolgozásra, akik kifogástalan kesztyűket készítettek.

A szövetkezet a bedolgozó kötőnőket havonta kétszer fizette. Előleget minden hónapban 8-án adtak, a kifizetés pedig 2-án, illetve ha ez vasárnapra vagy ünnepnapra esett, a rá következő hétköznapon történt.

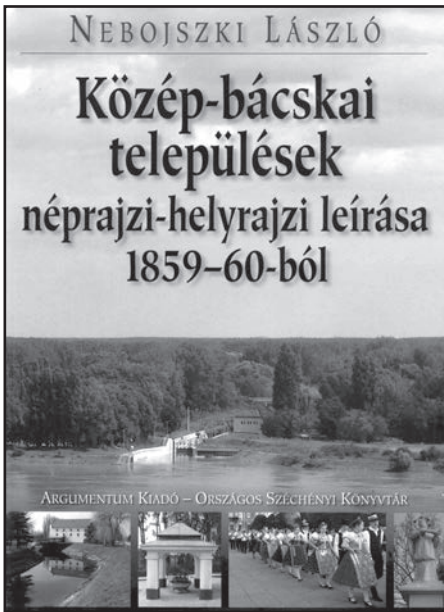
A háziipari szövetkezet tagjai és bedolgozói számára havonta egyszer, a hó első szerdáján tartottak termelési értekezletet. A megjelenés nem volt kötelező, de jó néven vették, ha valaki megjelent, és előnyben részesítették a munka kiosztásánál is. Ezeket a gyűléseket a KIOSZ (Kisiparosok Országos Szövetsége, amely 1948-ban vette át a helyi ipartestületek szerepét, 1990-ig működött – a szerk.) Április 4. téri (ma: Jelky tér – a szerk.) székházában rendezték. Az előadók között gyakori volt az idegen, az előadások főleg termelési kérdésekről szóltak, időszzerű politikai aláfestéssel. A bedolgozó nők ezeken a gyűléseken nem

sokat szerepeltek, és a hozzászólásoktól is tartózkodtak. Csak éppen jelen voltak, nehogy távolmaradásukkal munkájukat veszélyeztessék.”

Az interjú angol nyelvű kiértékelésében még annyi olvasható, hogy ez az első értékelhető beszámoló az ilyen típusú szövetkezeti munkáról, amely érdekes adalékokkal szolgál a részmunkaidőben foglalkoztatottak munkafeltételeivel kapcsolatos tudáshoz. Történelmi távlatból szemlélve azonban a Rákosi-korszak természetrajzához is érdekes információkkal szolgál, és annak kétarcúságát is szépen bizonyítja.

A tárgyilagos fogalmazás ellenére is kiderül a dokumentumból, hogy miközben a rendszer az előző korszak vagyonos középosztályának tönkretételére törekedett (vagyontól, megélhetésének addigi forrásától megfosztotta, megbélyegezte, előrejutását pedig adminisztratív úton is korlátozta), tudására, szakértelmére azért szüksége volt. Miközben az államosított nagyipar nem volt képes exportképes termékek előállítására, a kisipari minőséget értékes valutáért lehetett eladni. Az ebből származó hasznot azonban az állam fölözte le, hiszen a bedolgozó kötő- és szövőnők csak igen rossz kondíciókkal, alacsony fizetésért jutottak munkához. Miután azonban többségük deklasszáldott, biztos megélhetéssel nem rendelkező, sok esetben „osztályidegen”, „fasiszta” elem volt, ennek a lehetőségnek is örülniük kellett. Hogy semmifajta jogszabály, érdekképviselet nem védte érdekeiket, a rendszer keretei között szinte magától értetődő volt. ■

Nebojszki László Közép-bácskai települések néprajzi-helyrajzi leírása 1859-60-ból c. könyvéről

Verebélyi Kincső

■ Az immár számottevő történeti-honismereti munkássággal rendelkező szerző, *Nebojszki László* páratlan következetességgel és kitartással újabb művét tette közzé. Mindazok, akik a levéltári polcokon nyugvó kéziratokból 2017-ben, *Felső-bácskai települések néprajzi-helyrajzi leírása 1859-60-ból* címen megjelent, a Magyarország területére eső falvak leírását tartalmazó kötetet megismerték, várták, elvárták a folytatást. Az olvasók, barátok, a Bácska iránt érdeklődők szelíd noszogatása mellé szerencsére hathatós támogatás is párosult. Így az a terv, hogy a német (németül latin) nyelven, gót betűkkel, változó kézírással elkészített kéziratnak egy újabb egysége, a Közép-Bácska 20 településének anyaga vájon hozzáférhetővé, megvalósulhatott. A most megjelent 930 oldal tartalmazó könyvben számos kép, térkép, táblázat, valamint a kötet végén 42 kép és további 2 térkép található. A filológiai apparátus – levéltári források, irodalmi adatok, rövidítések jegyzéke, a mértékegységek értelmezései ugyanúgy a *Függelékben* szerepelnek, mint az előző kötetben, hiszen a közlés formája és szerkezete nem változott. A szerző szerénységét bizonyítja, hogy a *Köszönetnyilvánítás és összefoglalás* címen (895. o.) mindazokat megemlíti, akik ebben a nagyszerű és egyszersmind nagy léptékű vállalkozásban, annak megvalósításában részt vettek. A levéltári törzssanyagok, valamint a segédletek, rajzok, fényképek és hasonlók beszerzésében a szerző nyilván számíthatott a barátok, tisztelők támogatására, a komplex anyag összeállításá-

kezelése, szerkesztése, a könyvkiadásra való alkalmasság tétele – ez az óriási feladat – azonban a szerző munkája volt. Az eredmény egy páratlanul értékes könyv, amiben lehet gyönyörködni, ide-oda lapozni, adatokat böngészni, összehasonlítani más források adataival.

A 18. és 19. századi Magyarországra vonatkozó hivatalos népszámlálások (1715, 1720, 1828) az egész országra kiterjedtek, és viszonylag pontos felméréseknek számítottak, amelyek elsődleges célja az adóviszonyok rendezése volt, de már a statisztika, illetve a kibontakozóban lévő közgazdaságtan elemei is megjelentek bennük. Amikor 1859-ben a Szerb Vajdaság, a Temesi Bánság valamint az ún. Határőrvidék településeire vonatkozó felmérésre a terület kormányzója, gróf *Johann Coronini-Cronberg* utasítást adott, akkor már a hivatalnokok számíthattak előzményekre. A kutatás még nem tudta feltárni, ki is volt az a hivatalnok – esetleg egy egész csapat –, aki összeállította azt az útmutatót, amelyre azután a községek vezetői, jegyzői támaszkodhattak. A most kézbe vehető kényelvű kötet – mint az elődje – pontosan tartalmazza a német szövegű útmutatót és a kapott, ugyancsak német nyelvű válaszokat, valamint ennek az anyagnak a magyar nyelvre való fordítását. A feladat megoldását még az is súlyosbította, hogy esetenként latin szöveg is a korpusz részét képezte, valamint némely kérdésre a német mellett a latin szakterminusok felsorolásával született meg a válasz, ami a megnevezések egyeztetését kívánta meg. Amennyire elképesztően változatos témakörökre terjed ki az *Útmutató*, olyannyira ámulatba ejtő a megfelelő válaszadáshoz szükséges műveltségi szint is. A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság 1854-1860 közötti fennállásának idején olyan hivatalnokok láthatták el feladataikat, akiknek – és talán segítőiknek – az ismeretei igen kiterjedtek és tudományos szintűek voltak. Egy könyvismertetés keretei között nem lehet azokra a részletekre kiterjedő kérdésekre kitérni, amelyek például az éghajlatra, a növényekre, az állatokra vonatkoznak. A teljesség igénye nélkül a tárgyalt főbb témaköröket soroljuk itt fel, amelyek négy nagyobb egységbe rendezve mintegy félszáz kérdést tartalmaznak. (Egyes kérdések esetenként további alkérdéseket, vagy ellenkezőleg, összevonásokat vetnek fel.)

1. A hely történelme és helyszínrajza.

2. Az időjárás részletes ismertetése, a talaj szerkezetének, a növény- és állatvilág, a bemutatása.

3. Az adott település földjének felhasználhatósága az iparok szempontjából, valamint az állattenyésztés, halászat és kereskedelem lehetőségeinek számbavétele.

4. A lakosság rendkívül alapos és részletes jellemzése, a lakáskörülményektől kezdve a habitusok leírásáig.

Mindebbe beletartozik az ember szűkebb és tágabb értelemben vett környezetének ismertetése, a nyelvjárások sajátosságainak megnevezése, a férfiak, nők tevékenységeinek, szokásainak, vallási hovatartozásainak, iskoláinak, hiedelmeinek leírása is. Az etnikai sztereotípiák már megjelennek a szövegekben, hiszen a telepített – magyar, német, szerb – lakosok már több nemzedék óta éltek együtt, és a véleményeknek lehettek már tapasztalati alapjai. A megkülönböztetés alapja többnyire a munkavégzéshez való viszony és a magatartás. Jóllehet jelentős számban élnek a tájon zsidók és helyenként cigányok is, ők azonban csak statisztikai adatként fordulnak elő, életmódjuk ismertetésére nem találtunk példát. Ezért is érdemes figyelmet szentelni annak, hogy a községek jelentéseit aláíró elöljárók mennyire elfogultak a nemzetiségek jellemzésénél. Inkább a már megszilárdultnak vehető tulajdonságok ismétlődnek a jelentésekben: a németek szorgalmasak, tiszták, a magyarok vendégszeretők, a szerbek mulatósak és verekedősek. Némelykor a jellemzések kimerülnek abban, hogy adott község minden lakója rendes, tiszta, szorgalmas. „*A lakosság összességében jóindulatú, vendégszerető, nagyon dolgozó, nem hajlamos lopásra, becsületes.*” (579.) – írják Bezdánról. Más esetekben egyik vagy másik nemzetiség képviselői szinte csak jó tulajdonságokkal rendelkeznek, míg a többiek inkább szerényebb tehetséggel vannak megáldva.

A kötet *Előszavát Maruzsa Zoltán* jegyzi, majd Nebojszki László a *Bevezetésben* (11-52.) ismerteti a kötet létrejöttének körülményeit és az összeírások alapján levonható legfőbb tanulságokat. A mondanivalót korabeli térképek, élet- és viseletképek illusztrálják. A következő részben a települések német nyelvű leírása az 55-490. oldalakon, a magyar fordítás a 493-894. oldalakon olvasható. Az olvasó a természeti és épített környezetről, a tájról, a foglalkozásokról vagy az életmódról, a vidéki emberek világméretűről igen sok adatot kaphat. Valószínű, hogy a táj lakosai közül nem mindenki tudta, hogy melyik növény ötporzós, hogy hányféle légy zümmög körülöttük, a je-

lentéseket íróknak megbízható írott forrásokra, korábbi adatfelvételekre kellett támaszkodniuk. Ebben a vonatkozásban a hitelesség kérdése nem is merül fel. A jegyzők számos kérdésnél kénytelenek voltak saját tapasztalataikra támaszkodni, és azt hivatalos formába öntve közölni. Ezekben az egyéni tapasztalatokban és véleményekben ugyanakkor a közösségi szemlélet és értékrend is benne foglaltatik, mivel a hivatalnokok is adott közösségekhez tartoztak. Életvilágok valóságos képei tárulnak fel az összegzésekben, amelyek hitelességét az sem rontja, ha az előljárók olykor némi elfogultságról, a feljebbvalók iránti lojalitásról vagy az ismeretek hiányáról tesznek tanúbizonyosságot. Azért érdemes a részletekre is odafigyelni, mivel az azonos tájon élő földművelők életmódja nagyjából azonos. Az adatok összességükben ki is egészítik egymást. Ha a beszámolók többsége tudósít arról, hogy adott falu lakói körében élnek hiedelmek, akkor nem valószínű, hogy a szomszéd településen nem hasonló a helyzet.

Az életvitel változatainak olyan keresztmetszetét nyújtja a kötet, amely sok tudományág számára támpont lehet. Nem is kell nyelvtör-

ténésnek vagy a növénytan iránt elkötelezett kutatónak lenni ahhoz, hogy az olvasó elmélyedjen és élvezetet találjon akár az eredeti vagy a lendületes és szép magyarsággal megírt magyar szöveg olvasásában. Például a *Lakóházak, Élelem, Ruházat, Szobabútor, Szokások* címek alatt nem egyszer nagyon részletes leírásokat kapunk, amelyek kitérnek a nemzetiségekre, a szegények és gazdagok jellemző vonásaira is. Történeti kutatások számára éppen ezeknek az apró különbségeknek nagy a jelentősége, mivel más forrás típusokban – végrendeletek, hozomány jegyzékek stb. – nehezebb az adott közösségeken belül meglévő eltérések megragadására alkalmas adatokat megtalálni.

Az apatini *Schmaus Károly* jegyző a falusi házak bútorzatáról írja: „Az átlagos földművesek szobabútorai az alábbiak: egy közepes nagyságú, kékre vagy barnára festett puhafa asztal, három vagy több puhafa vagy szalmafonatú szék, egy vagy két puhafa támlás pad, egy nagy fehér láda, egy kékre vagy másra színezett magas puhafa szekrény, két ágy, három-négy tollpárna, A módosabb földművesek nappali szobája már polírozott

keményfa ágyvázal, polírozott asztallal, fiókos (sublót) és magas szekrénnel, kanapéval, bőrfotellel van berendezve, a legtöbbjükben többnyire padlózat és zöldre festett agyagkemence található.”(525.). Ugyanő *A Költészet, Éneklés, Népmondák és mesék, Jellemvonások* témákra semmilyen választ nem adott. Mások, például Nemesmiliticsről *Domoszlovits* jegyző, még a mesehősöket – Márk királyfi, Angyal Bandi, Sobri Jóska, Zöld Marci, Rózsa Sándor – is felsorolja. A társadalomtudósok mellett a néprajzosok is örömeiket lelhetik a nyelvjáró-sokra, a folklór műfajok ismeretére vonatkozó adatok olvasásában.

Nebojszki László új könyvének forrásértéke vitathatatlan, a szó legtágabb értelmében véve a hon ismeretének egyik kiemelkedő pillére. És még élvezetes olvasmány is. (Nebojszki László: *Közép-bácskai települések néprajzi-helyrajzi leírása 1859-60-ból. Argumentum Könyvkiadó – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2021. 930 oldal + 23 oldal képpel. A kötet megvásárolható az Argumentum Kiadónál: www.argumentum.net*)■

„...szinte lehetetlen, hogy önmagát is oda ne számította volna... legalább egy icipicikét... a »nem közönségesekhez«...” A Rábl Színpad *Kötél* című kamaraelőadásáról

Lex Orsolya

■ A fenti mondatrövidékek Dosztojevszkij híres regényéből, a *Bűn és bűnhődés*ből valók, s nem mástól, mint Porfirij felügyelőtől hangoznak el, amikor beszélgetést kezdeményez a kettős gyilkosságot elkövető Raszkolnyikoval. Arról az elméletéről beszélgetnek, mely szerint az emberek között vannak közönségesek és nem azok. Tudjuk jól, veszélyes elképzelés...

Számát sem tudjuk azoknak az irodalmi, művészeti alkotásoknak, melyek e kérdést boncolgatják. Fontos téma, kell róla beszélni, gondolkodni. A bajai Rábl Színpad ez év tavaszán, *Dely Géza* rendezésében olyan kamara-előadással rukkolt elő, mely szintén e kérdést feszegeti.

Furcsa motivációk, fura figurák... Rálegyintheznék az egészre, mondván: ugyan, ez csak színház! Ám rögtön szembesülnünk kell a ténnyel, hogy valós eseményeken alapuló történetet látunk. Egy 1924 májusában elkövetett gyilkosság szolgált alapjául annak a történetnek, melyből először *Patrick Hamilton* angol író, dramaturg írt színpadi művet 1929-ben *Kötél* címmel. Hamilton több munkája is foglalkozik pszichológiai kérdésekkel, az

emberi lélek mélységeivel, az érzelmi manipulációval, s nincs ezt másként a fent említett darabban sem, mely egy tökéletesre tervezett, ám mégsem olyanra sikerült gyilkosságról (is) szól. Persze ez csupán a felszín, hiszen a mű valódi tartalma ennél sokkal mélyebb.

A bűnügyi történetek, furcsaságok, bizarr cselekedetek, deformitások persze mindig is vonzották az embert, hiszen alapvetően

valamennyien kíváncsi természetűek vagyunk. Szeretjük, sőt keressük az izgalmat. Kedveljük a krimi, melyben általában együtt nyomozhatunk a mindenkori detektívvél. E műfaj varázsa abban az érdekességében rejlik, amely kielégíti az olvasó érzelmi és értelmi igényeit, s emellett erkölcsi hatása is van, hiszen a végén nem maradhat el az igazságszolgáltatás. A rosszfű(ka)t lefűlelik,

és következhet a jól megérdemelt büntetés. Mindemellett a rejtvényfejtés élményét adja az olvasónak, afféle szellemi torna. A logika pedig *Edgar Allan Poe* szerint esztétikai érték, a krimi tehát a realista/gondolkodó embert mutatja be, s a társadalmat, melyben mindez megtörténik; hitelesen ábrázolja a jellemeket, környezetet, melyben az esemény sor történik. *Ellery Queen A detektívtörténet anatómiája*

A gyanú kezdettől fogva jelen van (Helyes Csenge, Hideg Dorina)

Fotó: Kelemen Áron

című írásában a következőket írja Poe műfaj-teremtő működéséről: „*És mondá Poe, legyen detektívtörténet. És lón detektívtörténet. És amikor Poe saját képmására megteremté a detektívtörténetet, s látá, hogy nagyot alkotott, bizony meg volt elégedve vala. Mert azonnal megalkotá a detektívtörténet klasszikus formáját. És ez a forma volt és marad mindörökké a végtelen világban az igazi forma. Ámen.*”

A *Kötél* című alkotás ugyan csak részben felel meg a klasszikus krimi műfaji sajátosságainak, mégis izgalmas a néző számára. Az ugyanis olyan történet, melyben valamilyen bűntény, erőszakos cselekmény (általában gyilkosság) történik, melynek tettese a végkifejletig ismeretlen marad. Itt máris találunk egy eltérést, hiszen a *Kötél* című darabban, ahogyan a belőle készült filmes Hitchcock-adaptációban, s ugyanígy a Rábl Színház előadásában az elkövetőket a néző ismeri, hiszen szemtanúja a gyilkosság elkövetésének, a holttest elrejtésének.

A további kötelező műfaji elemekből jócskán tartalmaz a történet, hiszen van benne egy afféle csavaros eszű, szinte azonnal gyanút fogó detektív, mégpedig *Margaret* személyében, akit rendkívüli ügyességgel, hitelesen alakít *Hodován Jolán*. Ez a karakter mintha kifejezetten órá volna szabva. (Pedig az eredeti filmes változatban egy férfi, *James Stewart* játssza – a szerk.) Olyan figura, akinek mindig kattog, jár valamin az agya.

Megvan a darabban a tettes és a cinkostárs *Bethany* (*Hideg Dorina*) és *Mary* (*Szemesi Csenge*) személyében, akik mindketten remekül játszanak. Dorina személyiségéhez remekül illeszkedik a kimért, hűvös, mindig higgadtnak ható figura. Szigorú arc,

lenéző tekintet, különös hangszín jellemzi végig a darabban. Ügyes alakítás. Bethany és Mary párosa ebben a szereposztásban rendkívül jó rendezői döntés volt. Barna haj, barna szem, fekete ruha, vérvörös rúzs a gyilkos karaktere. Cinkostársa a szőke, kékszemű, higgadtnak semmiképpen sem mondható, minden megnyilvánulásában az elkövetett tettről árulkodó, aggodalmaskodó figura.

Tudjuk jól, hogy valamelyik pillanatban a láda ki fog nyílni, a gyilkosságra fény fog derülni.

A nézők e darab esetében teljes mértékben be vannak vonva a cselekménybe. Ismerjük a gyilkost, az áldozatot, ismerjük a motivációkat, pontosan tudjuk, hogy akit a darab összes többi szereplője keres, az holtan fekszik a színpad közepén elhelyezett, s alkalmilag büféasztalnak használt ládában. Amikor a rendező ezt a technikát használja, akkor a nézők úgy izgulják végig a játékidőt, hogy tisztában vannak vele, milyen veszély leselkedik a karakterekre. Ez a tény pedig rendkívül feszültségteljesé teszi a befogadást.

A nézőkben egyébként is mindvégig fenn tartja a feszültséget a kis térben egészen közel elhelyezkedő hatalmas láda, melyben a holttest fekszik. Tudjuk, hogy ott van. De magunk sem tudjuk eldönteni, hogy valójában akarjuk-e, hogy rábukkanjanak a fogadásra érkező vendégek vagy sem. Szóval a klasszikus krimikkel ellentétben mi magunk, befogadóként nem nyomozunk, nem játszunk, logikai játékot, mégis izgalmas tud maradni az előadás, ami egyrészt a rendezői munkának, másrészt a színészi alakításoknak köszönhető. *Eliot* (*Nagy Kolos*) és *Janet* (*Helyes Csenge*) remekül

Ki gondolná, hogy hidegvérű gyilkosok? (Hideg Dorina, Szemesi Csenge)

játszotta a korábban ugyan már egymástól elvált, ám valójában még mindig egymás után vágyakozó szerelmeseket. Kettejük játéka remek feszültségteremtő lehetőség volt, mellyel igen jól éltek is a szereplők. Arról nem is beszélve, hogy összekapcsolódásukat még a piros szín is kifejezi, melyre akaratunkon kívül is felkapjuk a fejünket színházi közegben. Épp úgy, ahogyan a sötét közegből kivilágító fehér ingre is, amelyet az áldozat visel.

Remek rendezői fogás a darabban a köté, mint tárgy folyamatos felbukkanása, hol ilyen, hol olyan formában, így fűzve össze a jeleneteket, s így tartva fenn a folyamatos feszültséget a nézőkben, s bizonyos szereplőkben. A tárgy felbukkanására Mary mindig hisztérikusan reagál, s ami azt illeti, mi nézők is érzünk némi gyomorrandulást, amikor jelen van valakinek a kezében vagy bárhol letéve a színpadon.

A darab délelőtti előadásait több középiskolai csoport is megnézte, s örömmel tapasztaltam, hogy bár nem sodró lendületű, pergő eseményekkel teli előadásról van szó, hiszen ebben az előadásban inkább a szavaké a főszerep, mégis feszült csend, figyelem kísérte az előadás minden pillanatát. (*Kötél. Kamarakrimi egy felvonásban Alfred Hitchcock filmje alapján. Szent László ÁMK díszterme, 2022. március, április. Rendezte: Dely Géza*) ■

Még senki sem tudja, hogy a buli mögött sötét titok lappang (Hideg Dorina, Szalai Natália, Szemesi Csenge, Nagy Kolos, Nyirati Zsolt)orina)

Az Élet Baján túl

Szünder Dezső

■ Kis szünet után újra sok szeretettel köszöntöm a Kedves Olvasót a lap gasztrorovatában. Minden bizonnyal sokan ismerik a pillanatnyi szünet okát: az előző hónap végén, 10 évnyi bajai Élet után elköltöztem a városból. Ilyenkor az emberek többségének fejében megfordul számtalan kérdés, ezek többsége a „miérteket” kutatja. Abban a szerencsés helyzetben voltam, vagyok, hogy a döntés nem kényszerből, valamilyen tragédia, egyéb rossz dolog kapcsán, hanem – mondhatni – saját akaratból született meg. Egyesek szerint az embernek 10-15 évente egyszer meg kell újulnia, amibe a költözés, a lakhely megváltoztatása is beletartozik. Nem mondom, hogy a döntés e gondolat mentén született meg, de a fentieket minden bizonnyal nem minden ok nélkül mondják, akik mondják.

Ezek hát a száraz tények, mely mögött azonban számtalan gondolat, érzelem, elképzelés, vágy húzódik meg. Nem tagadhatom meg magamat: az elmúlt évben nagyon megszerettem a csodás kisvárost, ahol életem. Számtalan olyan dolgot adott, melyek birtokában jobb, más ember lettem. Mindig nyugalmat adott, hogy nem egy nyüzsgő, állandóan zsúfolt, forgalmi dugókkal küzdő helyen élek, ahol mindig harcolni kell egyetlen parkolóhelyért; ahol mindig úgy indulhattam el, hogy biztos lehettem benne, hogy 10 perc múlva odaérek, bárhová is készülök. A mindennapi élethez minden adva volt, mindezt olyan környezetben, ahol közel van víz, erdő, érintetlen természet, a Gemenc, nagyszerű piac, remek konyhával rendelkező, helyi termelőkre is fókuszáló bisztró, kiváló réteses is. Egy szó mint száz: rengeteg emlékekkel, élménnyel, alapvetően nagyon pozitívan zárhattam le életemnek ezen 10 évét.

A nyugalom szigete Zalában

Az elmúlt években utazásaim során egyre inkább megbizonyosodhattam róla, hogy ha egyszer majd költözni kell, akkor a *Balatonfelvidékre* vagy az *Őrségbe* bármikor szívesen megyek. Vannak dolgok az ember életében, amelyekre nincs magyarázat, néhányra nem is kell. Ez a kötődés az én életemben épp ilyen: mintha mágnesként húzna magához ez a két csodás vidék, minden bájával, szépségével, olykor érintetlenségével együtt. Így aztán nem kevés gondolkodás, ötletelés, sok száz kilométer vezetés után a párommal közösen megtaláltuk azt a helyet, ahol életünk további részét le szeretnénk majd élni. Mivel a világban zajló folyamatok nem hatottak épp kedvezően a vidéki lakás- és házára, és talán a két vidék között sem tudtunk választani, így a két tájegység között félúton találtuk meg új otthonunkat, egy csendes Zala megyei kis faluban. Az Élet nagy mókamester, mert már az első

pillanatban feltűnt, hogy itt, új otthonunk környékén karnyújtásnyira megvan minden, ami Baján is megvolt: az erdő és a víz. A nyugodt, csendes életéről itt sem kell lemondanunk, éppen ellenkezőleg: 40 év után végre ismét arra ébredhetek, hogy a szomszédban a kakas kíván jó reggelt mindenkinek; ha kinézek a hálószoba ablakán, érintetlen természetet látok, ha kilépek a még nem létező kapun az utcára, akkor 5 perc sétával egy tó partján találom magam, ahol a csendet csak a madarak csicsergése és békák kurtyolása töri meg... Ez lenne a tökéletes hely? Nem, hiszen olyan talán nem is létezik. Hogy szeretek-e itt lakni, itt élni néhány hét óta? Imádom – azt hiszem, ez sokkal fontosabb tökéletességnél.

Hogy is kapcsolódnak a fent leírtak a gasztronómiához? Először is úgy, hogy új lakóhelyem okán már nem fogok tudni hitelesen bajai, alföldi ételeket bemutatni a kedves olvasónak. Ez lehetne akár rossz hír is, de talán nem az. Jelentem, Bajától több 100 km-re is van minőségi, igényes gasztronómia, csak kicsit más, némileg másképpen gondolkodnak róla az itt élők. Elköltözésem révén csak a lakhelyem változott meg, bízom benne, hogy én kevésbé fogok – vagy csak jobb irányba. Így aztán ahogy az elmúlt 10 évben fontos volt a helyi, a hazai ételkészítés, az egészséges és változatos táplálkozás, az ma is és holnap is ugyanilyen fontos lesz. Egy ház felépülése, berendezése, új étletterünk kialakítása nagyon fontos, de már most, ebben a kissé zűrés, bonyolult időszakban kutatom, keresem azokat a helyeket, ételkészítőket, termelőket, melyek beleillenek az elképzeléseimbe. Sajtosunk, zöldségesünk már – azt hiszem – van, éppen ma kaptam termelői vaját, melynek íze, illata

Az inspiráló új munkahelyi környezet

ezen oldalon keresztül sajnos nem érzékeltethető, de nagyon meg vagyok vele elégedve, az áráról nem is beszélve. Vannak még szürke foltok: még keresem a megfelelő hentes, halast, péket, de tipp és ötlet szerencsére már mindre van, csupán az idő volt eddig kevés hozzá. De szerencsére minden nap után errefelé is újabb jön, így aztán előbb-utóbb meglesz minden.

Az elköltözéshez kapcsolódóan még egy nagy változás történt az életemben, olyan, ami a gasztronómiai érdeklődésemet támogatja: április 1. óta hivatalosan is szakács lettem! (És ez nem áprilisi tréfa.) Amit eddig örömmel és határtalan lelkesedéssel az otthonomban tettem, most egy étterem konyháján végzem, egyelőre ugyanolyan kedvvel. Természetesen rengeteg változás van, ezek közül talán a legfontosabb a felelősség. Az ember azért jár étterembe, hogy kifogástalan ételt és remek kiszolgálást kapjon a pénzéért. Ismeretleneknek, nem egy embernek főzni pedig egészen más érzés, mint otthon két főre, és nem csupán a mennyiség miatt. Egy szó mint száz: kihívás van bőven, nem is beszélve a rengeteg tanulnivalóról, amely egy ilyen helyet illet.

Milyen a hely, ahol dolgozom? Engedje meg az Olvasó, hogy bemutassam, de az étterem nevénél sokkal, de sokkal fontosabb akonceptió, amelynek mentén működünk, immár velem együtt, közösen.

Egy lelkes, tervekkel teli, ügyes, talpraesett fiatal úgy döntött két éve, hogy a covid okozta korlátozások alatt létrehoz egy olyan termelői piacot Nagykanizsán, a *Szőlőskert étterem* udvarán, amely egységbe kovácsolja a termelőket és vásárlókat, és ahol biztonságos környezetben biztonságos élelmiszereket, alapanyagokat lehet vásárolni. A sikert mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a piac a mai napig sikeresen működik, egészséges, hazai, termelői élelmiszert biztosítva ezzel számos családnak, örömet adva az oda járóknak. E piac működésében vállalt szintén szerepet egy másik fiatal, aki, ha kellett, kenyeret sütött, ha kellett, asztalt rakodott.

A két fiatal, *Gelencsér Janka* és *Csillag Richárd* immár együtt, idén februárban újabb nagy projektbe kezdett, a kéthelyi *Kristinus borbirtok* területén lévő, két éve kihasználatlanul álló helyet kihasználva éttermet nyitottak *Lokal47* néven. Az étterem nevében szereplő szám azt hivatott jelezni, hogy itt valóban nem csak a levegőbe pufogatott szó a helyi termelőktől származó alapanyag, ugyanis azok több mint 90%-a 47 km-en belülről érkezik. Ezt egészítik ki Richárd saját gazdálkodásából származó, kertjében termelt hozzávalói. A Zala megyei birtok kertjében ugyanis több száz tő paradicsom, több mint

Egy *small plate* fogás az étterem kínálatából

100 gyümölcsfa nő az idén elültetett rengeteg fajta zöldségpalánta mellett, valamint a fogások egy részét Ricsi saját készítésű pecorinója (olasz keménysajt) ízesíti. A konyha *small plate* rendszerű, vagyis a fogások a fine dining mennyiségnél jóval nagyobbak, a normál adagoknál viszont kisebbek. Az elképzelés szerint egy-egy asztaltársaság bátran megoszthatja egymással a többféle ételt több fogás rendelése esetén, így még nagyobb élményt, még több ízt kapnak egyetlen ebéd, vacsora alkalmával. Természetesen mindez csupán lehetőség, aki nem szeretne „közösködni”, az bátran rendelhet ugyanúgy, ahogy egy másik étteremben, a megszokott sorrendben. Richárd, az étterem séfje a nemzetközi és hazai éttermi tapasztalatait ötvözi a helyi, hazai szokásokkal, így igazán izgalmas konyhát visz, melyet remekül egészítenek ki a borbirtok biodinamikus borai.

A mai nehéz gazdasági környezetben különösen fontos, hogy egy étterem minél gazdaságosabban működjön, de ez a Lokal47-ben nem csupán a gazdasági környezet miatt fontos. Itt az, hogy csak azt dobjuk ki, amit már biztosan nem használunk fel, alapvetés! Így készülhet a növények zöld részeiből alaplé, valamint olyan, talán máshol kevésbé népszerű hozzávalókból is készülnek ételek, mint például a kakasláb. De akár említhetném azt is, hogy az olyan hozzávalók használata itt szinte mindennapos, mint a sertésköröm vagy a csülök. A szezonitás pedig nem is lehet kérdés: csak olyan alapanyagok jöhetnek számításba, amelyek helyben, éppen abban az időben megteremnek vagy az őszi-téli időszaktól jól tárolhatók. Az étlapon szereplő tészták a konyhán, kézzel készülnek, a környékbeli kovászos kenyeret pedig remekül egészíti ki a szintén az étterem konyháján készülő sörös, burgonyás vagy éppen tökmagos,

roszos kenyér.

Még hosszú oldalakon lehetne mesélni arról, ami a mindennapjaimat kitölti az új munkahelyen, de tartok tőle, hogy a beszámoló sosem lehetne teljesen kész, hiszen minden nap új és még újabb kihívásokkal, élményekkel leszek gazdagabb, tágítva mindezzel látókörömet. Ezért aztán arra biztatnék minden kedves érdeklődőt, akinek fontos az, amit az étterem közvetít, valamint fogékonyak a biodinamikus szemléletmód mentén készülő borokra, hogy látogassanak el a Balaton nyugati csücskéhez közel lévő Kéthelyre a Kristinus borbirtokra, és kóstolják meg, milyen is a vidék íze. Ígérem, nem fognak csalódottan távozni!

Zárszóként két olyan dologról szólok, amelyet új életem kapcsán a leggyakrabban meg szoktam kapni kérdésként. Az egyik, hogy miben más ez az élet, az itteni étel, mint Baján? Zala megye közelsége egészen más ételek kínálatával jár, például a tökmag, az abból készült olaj és ennek használatával készülő ételek nagyon gyakoriak. Az emberek szívesen járnak ki a természetbe, az erdőbe, hogy medvehagymát, vargányát gyűjtsenek, és ebből otthon főzzenek. Végül, ami számomra is kihívás, furcsa megszokni, hogy az itteni tradicionális rétes nagyon más, mint a bajai, töltelékkel gazdagon megrakott. Ezen különbségekről és új, szintén helyi ételekről – mint például a *dödölle* – majd akkor tudok részletesen beszámolni, ha már otthonomban el is tudom készíteni ezeket, hogy első kézből oszthassam meg a tapasztalataimat.

A második kérdés, ami leggyakrabban elhangzik, az pedig az, hogy most, hogy elköltöztem, fogok-e még valaha bajai halászlévet készíteni. Azt hiszem, a válaszon nem kell sokáig gondolkodnom...! ■